

“Biohackers” Dizisinin Türkçe Alt Yazı Çevirisinde Ünlemler

Exclamations in the Turkish Translation of Subtitles from the Series *Biohackers*

Nesrin Şevik¹

¹Dr. Öğretim Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Almanca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, Karaman, Türkiye

ORCID: N.Ş. 0000-0002-8202-7527

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Nesrin Şevik,
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Almanca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, Karaman, Türkiye
E-posta: nsevik@kmu.edu.tr

Başvuru/Submitted: 30.09.2022

Kabul/Accepted: 18.11.2022

Atıf/Citation: Sevik, N. (2022). “Biohackers” Dizisinin Türkçe Alt Yazı Çevirisinde Ünlemler. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies*, 17, 151-181.
<https://doi.org/10.26650/iujts.2022.1182180>

öz

Ünlemler daha ziyade konuşma dilinde kullanılan ve tek başına kullanıldığından bile bir anlam ifade eden sözcüklerdir. Her dilin kendine özgü bir ünlem kullanımı söz konusu olmasına rağmen diller arası akrabalık durumu göz önüne alındığında, kimi diller arasında ünlemlerin kullanımına yönelik ayrılıklar ve benzeşmelerin olduğu söylenebilir. Ünlemlerin kullanımına yönelik bu ayrılık ve benzeşmeler ise diller arasında ünlemlerden kaynaklı çeviri sıkıntılarını doğurabileceği gibi herhangi bir çeviri sorununa yol açmayabilir. Çeviribilimde, özellikle görsel işitsel çeviride, ünlemlerin nasıl ele alınıp değerlendirildiği ise bilimsel çerçevede çok fazla üzerinde durulan bir konu değildir. Görsel-işitsel çeviride ünlemlerin, görsel metnin anlaşılmasında ve anlamlandırılmasında önemli bir rolünün olup olmadığı ise bu nedenle henüz tartışmaya açılmamıştır. Ekranda duyulan ses ile bu sesin alt yazıda bir karşılık bulup bulmadığı sorusunun cevaplanmaya çalışıldığı bu çalışmada, Netflix’de 2020 tarihinde yayınlanmaya başlanan Alman yapımı olan *Biohackers* dizisi, içerisinde çok fazla ünlem barındırdığından dolayı ilk sezonundaki 6 bölümünden seçilmiş olan ünlemler, çalışmanın temelini oluşturmaktadır. İncelenen dizide ünlemlerin Türkçeye alt yazı çevirisi aracılığıyla nasıl aktarıldığı, çevirmenin ünlemlerin çevirisinde nasıl bir yol izlediği, ünlemlerin çevirideki rolünün ne olduğu, ünlemlerin çevrilmemesi durumunda çeviride bir anlam kaybına yol açıp açmadığı, görüntü ve orijinal sesin ünlemlerin çevirisinde bir rol oynayıp oynamadığı betimleyici bir yaklaşımla ele alınıp değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Ünlemler, Ünlem Çevirisi, Alt yazı, Alt yazı Çevirisi, Biohackers

ABSTRACT

Exclamations are words that are used in daily speech in particular, and even have meaning when used alone. When considering cross-language relativeness despite every language having its own usage of exclamations, some languages can be said to have similarities and differences between their exclamations. These differences and similarities may sometimes cause difficulty regarding the translation of exclamations, may cause none at all. How translation studies have discussed and evaluated exclamations, especially in terms of audiovisual translations, is a topic that has not been dwelled upon much. However, exclamations in audiovisual translations can be claimed to have had a significant role in the

understandability and translatability of visual text. This study questions whether the translated subtitles correspond to the words spoken in a scene and chooses exclamations from six episodes of the German series *Biohackers* first season, initially released on Netflix in 2020, to underline this basis. The study will discuss and descriptively evaluate how exclamations in the series have been transmitted into Turkish through subtitle translations, which method the translator followed in doing this, what the role of the exclamations in the translation is, whether the exclamations cause a loss of meaning in the translation in cases where they are mistranslated, and whether the scene and the original actor’s voice have important roles regarding if an exclamation is translated.

Keywords: Exclamations, Exclamation translation, Subtitles, Subtitle translation, Biohackers

EXTENDED ABSTRACT

Languages provide communication among human beings, and each language has its own different and peculiar rules. These rules systems designate how a language is used. Because no exact information exists about how languages actually emerged, lingual communication can be said to have first started with meaningless sounds. Over time, meaningful phonemes emerged from these meaningless sounds, and lingual communication gained specific rules with the invention of writing. Every language has phonological, written, syntactic, semantic, and pragmatic components. Syntax has a significant role in establishing communication among people speaking the same languages. Syntax determines how words should be arranged in a sentence in order to present a framework for the message that one aims to convey and the words one wants to express throughout this message. In addition to how sentences possess certain essential elements (e.g., subject, verb, object, adverb), other elements such as conjunctions, exclamations, prepositions, and digressions are found that also contribute to the meaning of a sentence.

Exclamations are generally used in spoken language. Exclamations may be used in a sentence together with other elements of a sentence or can also have meaning when used on their own. Exclamations that have meaning when used on their own are able to construct a full sentence in this respect. Exclamations are expressions that convey an emotion in the presence of an event or situation, such as sadness, fear, surprise, joy, regret, or disgust by using a number of phonemes such as yow, uh, ah, hum, wah, eh, alas. Other exclamations exist (e.g., Hey! Guys! O my God!) that are used to call attention or address something/someone.

Aside from the various opinions on how language emerged, one common idea is that languages originated based on the imitations of sounds (i.e., exclamations). According to this idea, human beings first expressed their feelings about spirit and body through various sounds with respect to specific situations and events, and these sounds were later converted into words over time.¹

1 With respect to Ozdemir, C., Tatlıcı Özdemir, E. D., & Uysal, L.’s (2017) “Dillerin Ortaya Çıkışı ve Gelişmesi Üzerine Bir Değerlendirme”. Science and Life of Kazakhstan, Public Foundation «Legal Mission» International Kazakhstan Criminology Club.

Translation is an action that occurs by means of the usage of language. In addition to a translator needing to have particularly comprehensive knowledge of both the native and target languages, translations actually require the translator to also have brilliant proficiency in their mother tongue as well as the relevant foreign one.

When dealing with translations, although literary, technical, and oral text translations come to mind first, audiovisual translations are commonly used in many parts of daily life, should not be ignored, and have quite a prominent place in translation studies. Audiovisual translations are a special type of translation and can be separated in two as subtitles and dubbing.

Subtitle see the spoken language converted into written language. Due to the technical features of the duration of each subtitle having to remain on screen for at most 6 seconds, the number of characters per line being at most 37, and having at most two lines of text, the length of the original dialogue text is regularly shortened by two-thirds. Translators can be said to choose using the shortening method with regard to translating exclamations that mostly belong to daily speech.

The topic of this study involves exclamations and how they occur in subtitle translations. Within this framework, the study has chosen specific sections from the six episodes of the first season of the German series *Biohackers* that was released on Netflix in 2020. The study will examine whether the exclamations that were dubbed in the original language in these chosen sections were transmitted into Turkish or not, and if so, how it was done. Moreover, the study will evaluate with regards to the translator's translation strategy cases where the translator had decided not to transmit an exclamation to see if this choice had caused a loss of meaning within the subtitles.

Upon examining the sections chosen from the series, some of the exclamations were seen to have been translated into the target language with their appropriate meaning. On the other hand, other exclamations were seen to have not been translated, despite the translator not have any issues regarding the limitations with number of lines (at most two) or time (at most six seconds). The translator's choices were also seen to have not caused any semantic complication in the construction of the target text because the original voices in the series remained easily audible, and as such the sounds and reactions expressed by the actors are available to be understood.

When considering the theory of the emergence of languages being based on sounds with regard to the translated subtitles and in terms of the cross-language relativity, the translators can be claimed to have generally not translated the exclamations. However, this decision can be said to be based on the (lack of) translation not causing any problem in inferring or understanding the film in the target language due to the series being released with its original soundtrack and to the actions of the actors being watchable.

Giriş

Çevirinin farklı dili konuşan insanlar arasında iletişim sağlaması, olgunun bir taraftan dil bir taraftan da kültür ile birlikte ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Dil, duygu ve düşüncelerimizi sözcükler veya işaretler yardımıyla aktarmada kullanılan bir araçtır. Bir göstergeler sistemi olan dilin hem konuşma hem yazı boyutunun olduğu bilinmektedir. Fakat konuşma dili ve yazı dili arasında farklılıkların olduğu muhakkaktır. Konuşurken ağızımızdan çıkan sesleri harfler aracılığıyla yazıya dökmek istediğimizde sözcüklerin bazen farklılıklara uğradığını görürüz. Dursunoğlu bunun sebebini konuşmanın sese, yazının ise harfe dayanmasında görmektedir (Dursunoğlu, 2006, s. 2). Özellikle ğ sesi konuşma dilinde çıkarılmazken, ses yazı dilinde kullanılmaktadır; örneğin *geleceğim* yerine *gelicem* sözcüğünün kullanılması gibi. Konuşma ve yazma arasında sıklıkla karşılaştığımız bir diğer fark ise ses düşmesidir, *ne yapacaksın* yerine ses düşmesi sonucunda sözcüğün *n'apcan* şeklinde telaffuz edilmesi gibi. Elbette ki yazı ve konuşma dili arasındaki farklar bunlarla sınırlı değildir. Bir kaç örneğe daha yer vermek gerekirse *aylemi* yerine *aylemi*, *iyileşmek* yerine *i* ünlüsünün düşerek *iyleşmek*, *grup* yerine *u* ünlüsünün türemesi ile *gurup*, *inşaat* yerine *yan yana gelen* iki sesli harften biri olan *a* harfinin düşmesi sonucunda *inşat*, *ağız* yerine *ğ* sesinin yerine kendinden önce gelen ünlü harfin uzun okunması sonunda *aaş* şeklinde telaffuz edilmesi Türkçede en sık rastlanılan farklılıklar ve kullanımlardır. Sözcüklerin yazı ve konuşma dilinde sahip oldukları bu farklılıklar ünlemlerin kullanımında da kimi zaman söz konusu olmaktadır. Yazı dilinde *tövbe tövbe* şeklinde yer alan ünlemin konuşma dilinde *töbe töbe*, yazı dilinde *Allah Allah* şeklinde yer alan ünlemin ise konuşma dilinde genellikle *Alla Alla* şeklinde telaffuz edildiğini ve yine benzer bir telaffuzu *çı* şeklinde telaffuz edilen *cık* ünleminde görebilmekteyiz. Ayrıca bir diğer önemli nokta ise TDK Güncel Türkçe Sözlüğünde *a, e, of, uf, o, ah* gibi asıl ünlemlere dair verilen örneklerde, ünlemlerin tonlamalar ile kazandığı anlamlarının, verilen cümlelere yansıtılmadığı görülmektedir¹. Bu durum ünlemlerin yazı dili ve konuşma dili arasında bir farka sahip olduğunu göstermekle beraber bir çok yazın eserinde kullanılan asıl ünlemlerin yazımında, tonlamayı verebilmek adına *öfff, ahhh, aaa*, gibi harflerin uzatıldığı bilinmektedir.

Ünlem de özne, yüklem, zarf gibi dilin öğelerinden biridir ve Doğan Aksan'ın da belirttiği gibi (2009, s. 96-97) ünlemler aracılığıyla bizler bir olay veya durum karşısında ruh ve bedenle ilgili duygularımızı dile getiririz ve konuşma dilinde çıkardığımız seslerden oluşan bu ünlemleri, yazı dilinde sözcüklere dökümleriz. Fakat çoğu zaman ünlemler sözlü olarak telaffuz edilmelerine karşın yazılı formda bu ünlemlere genelde başvurulmamaktadır.

Ünlemler dilin bir öğesidir ve hem konuşma hem yazma dilinde bulunurlar. Dolayısıyla dil ile uğraşan her bir bilim dalı ünlemler ile bilinçsizde olsa bir ilişki içerisinde. Çeviride

1 Bkz. TDK Güncel Türkçe Sözlük. Sözlükte *a* ünlemi *şaşma, hatırlama, sevinme, acıma, üzülme, kızma vb. duyguların anlatımına güç kazandıran söz* olarak tanımlanmakta ve örnek olarak “*A, ne güzel!*” ve “*A, sen burada mıydın?*” cümleleri verilmektedir. İlk cümlede *a* ünlemi *sevinme ve/ya şaşma*, ikinci cümle *şaşma* daha doğrusu *şaşırmak* anlamı taşımakla beraber, cümlelerde *a* ünlemi tek harf ile kullanıldığından, hangi duyguyu yansıttığını belirleyebilmek zorlaşmaktadır. Oysaki asıl ünlemler telaffuzda tonlamalar ile anlam kazanmaktadır.

bir araç olan dil, çoğu zaman çeviri üzerine yapılan araştırmaların merkezinde yer almakla beraber, bu araştırmalar kendilerine genellikle dilin yapısını konu edinmektedir. Duygu ve düşüncelerin anlatılmasında esas rol oynayan ünlemlerin kullanımı ise çoğu zaman bu araştırmalarda ihmal edilmektedir. Çevirinin farklı dil ve kültürde yaşayan insanların birbirine yaklaşmasına, toplumların sahip olduğu kültürün, yaşam biçiminin, değerlerin vb. bir anlamda tanınır kılınmasına, bilindik kılınmasına aracılık ettiği göz önüne alındığında, farklı kültürlerdeki insanların kendi duygu ve düşüncelerini nasıl izah ettiği, nasıl dile getirdiği, üzerinde durulması gereken bir araştırma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırma alanının özellikle hem seslendirme hem alt yazı türlerini bünyesinde barındıran ve çevirinin bir alt alanı olan görsel işitsel çevir türünde özellikle dikkate alınması gereken bir alan olduğu düşünülmektedir. Çünkü doğası gereği hem görsel hem işitsel kodu bünyesinde barındıran görsel işitsel çeviri, çevirmenin konuşma ve yazma dilini dikkate almasını ve çevirisini bu yönde gerçekleştirmesini gerektiren bir eylemdir.

Görsel işitsel çeviri denildiğinde ilk akla gelen seslendirme ve alt yazıdır. Alt yazı çevirisi görsel işitsel çeviri türünün en çok kullanılan yöntemlerinden biridir. Kendi içerisinde dil içi ve diller arası çeviri olarak sınıflandırılan alt yazı çevirisinde, adından da anlaşılacağı üzere çevirinin yazılı form şeklinde sunulması söz konusudur. Gerek dil içi alt yazı gerekse diller arası alt yazı çevirisi olsun, alt yazıda söz konusu olan konuşulan diyalogun yazılı şekilde sunulmasıdır. Yukarıda da değinildiği üzere bir dil sistemi içerisinde yazılı dil ile konuşma dili arasında farklılıklar söz konusudur ve bu farklılıklar çeviride kimi zaman problem teşkil edebilmektedir. Kaynak dilde sözlü olarak dile getirilen bir ifade şayet bir ses düşmesi veya bir kısaltma ile seslendiriliyorsa ve bu ifadenin alt yazı çevirisi aracılığıyla erek dilin yazılı formuna dönüşmesi söz konusuysa, böyle bir durumda oluşabilecek güçlüğü aşabilmek için çevirmenin her iki dilin dilbilgisi yapısına yeterince hâkim olması gerekir.

Alt yazı çevirisi ile ilgili ulusal çalışmalara bakıldığında, yapılan çalışmaların çeşitlilik gösterdiğini söylemek mümkündür. Çevirmenin çeviri seçimleri, alt yazının kuramsal boyutu, alt yazı eğitimi, alt yazıda teknoloji kullanımı gibi farklı alt alanlarda yapılan ilgi çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada çevirmenin alt yazıda ünlemlere ne kadar ve ne ölçüde yer verdiği irdelenmektedir. Ünlemler filmin anlaşılmasında bir role sahip midir? ünlemlerin çevirisi kaçınılmaz mıdır? yoksa çevrilmemesi filmin anlaşılabilirliğine olumsuz yönde bir etkiye bulunmakta mıdır? gibi sorulara cevap arayan bu çalışma, bu yönüyle literatürdeki diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Bu sorulara cevap bulabilmek için çalışmada kaynak dilin dil içi alt yazısında yer alan ünlemlerin, erek dil alt yazısında nasıl ele alındığı, erek dile nasıl aktarıldığının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Betimleyici araştırma yöntemi ile ele alınan bu çalışmada, veri toplama aracı olarak Netflix’de yayımlanan Alman yapımı Biohackers dizisinin 1. sezonunda yer alan 6 bölümdeki ilgili sahneler kullanılmıştır. Elde edilen veriler incelenmiş, alt yazı çevirisinde, erek metinde yapılan değişiklikler, atlamalar ve/ya kısaltmalar saptanmaya çalışılmış ve bu stratejilerin olası

nedenleri ve sonuçları üzerine durulmuştur. Yapılan incelemede ünlemlerin kullanımında genel olarak atlamaların ve/ya değişikliklerin olmasındaki nedeneler arasında ünlem kullanımının diğer dilde benzer veya ortak anlama sahip olması ve/ya ünlem kullanımına görüntünün eşlik etmesi sayılabilir.

1. Ünlemler

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğünde *Türlü duyguları anlatan veya bir doğa sesini yansıtan kelime, nida: Ah! Oh!, şak, çat vb.*² olarak tanımlanan ünlemler bazı dilciler tarafından edatlar altında ele alınırken³, bazıları tarafından ayrı bir öge olarak kabul edilmektedir⁴. Bu nedenle öncelikle edatlar konusuna ve bu bağlamda ünlem konusuna değinmek yerinde olacaktır.

1.1. Edatlar

TDK'nın Güncel Türkçe Sözlüğündeki tanıma göre edat; *tek başına anlamı olmayan, sonuna geldiği sözle cümledeki diğer kelimeler arasında ilişki kuran kelime türü, ilgeç*⁵ anlamına gelmektedir. Tanıma göre edatlar tek başına kullanıldıklarında bir anlam taşımayan, birlikte kullanıldıkları sözcükleri destekleyen ve onların anlamlarını pekiştiren ve bu bakımdan dilbilgisi açısından cümle içerisinde belli bir görevi üstlenen sözcüklerdir.

Arapça bir sözcük olan edat, *alet ve vasıta* anlamına gelmektedir (Hacıeminoğlu, 1984, s. V). Bu bakımdan edatlar ister sözlü ister yazılı olsun bir ifadenin birlikte kullanıldıkları sözcüklerin anlamını güçlendirme görevi görmektedir. Ünlemler konusunda ilk derinlemesine çalışma yapan Necmettin Hacıeminoğlu ünlemleri bağımsız bir sözcük türü olmaktan ziyade 10'a ayırdığı edatlar başlığı altında *Ünlem Edatları* olarak ele almaktadır (1984, s. VIII). Ergin ise edatları üçe ayırmaktadır ve bu edatlardan biri de *Ünlem Edatlarıdır* (2004, s. 349). Görüldüğü üzere her iki dilbilimci de ünlemleri, *ünlem edatları* adı ile *edatlar* altında sınıflandırmaktadır.

Ergin ünlem edatlarını *his ve heyecan, sevinç, keder, ıstırap, nefret, hayıflanma, coşkunluk vs. gibi ruh hallerini, tabiat seslerini, seslenmeleri, tasdik, ret, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlar* olarak tanımlar ve bu edatları kendi içerisinde *ünlemler, seslenme edatları, sorma edatları, gösterme edatları ve cevap edatları* olmak üzere beşe ayırır. (Ergin, 2004, s. 349-351).

Yukarıdaki açıklamalardan ve referanslardan da görüldüğü üzere geçmişte ünlemler, Türkçede edat başlığı altında ele alınmaktaydı. Son yıllarda yapılan çalışmaların çoğunda ise ünlemler artık bağımsız bir sözcük türü olarak incelenmeye başlanmıştır (Baydar, 2016, s.127). Bu nedenle çalışmanın ilerleyen kısımlarında ünlem edatlarından *ünlemler* olarak bahsedilecektir.

2 TDK Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 28. 04.2022

3 Tuncer Gülensoy: Türkçe El Kitabı (2000); Sezai Güneş: Türk Dil Bilgisi (2002); Günay Karaağaç: Türkçenin Dil Bilgisi (2012).

4 Ayrıntılı bilgi için bkz. Turgut Baydar (2016). Ünlemler, TÜRÜK, Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilim Araştırmaları Dergisi, Yıl: 4, Sayı:7,

5 TDK Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 30.04.2022

1.2. Ünlemler

TDK Güncel Türkçe Sözlüğünde ünlem *ah!*, *oh!*, *gibi türlü duyguları anlatan veya bir doğa sesini yansıtan kelime, nida* olarak tanımlanmaktadır⁶. Yukarıda da değinildiği gibi Ergin *ünlemi*, edatlar altında sınıflandırdığı *ünlem edatları* altına yerleştirmektedir. *His ve heyecanları ifade için içten koparak gelen edatlarla, tabiatdaki sesleri taklit eden edatlar* olarak tanımladığı ünlemi ifade edebilmek için sestem yararlandığımızı söyler. Örneğin *ah, vah, oy, öf, püf, ay, oh*, vb. ünlemlerin doğadaki seslerin bir anlamda tekrarı olduğunu söyler. *Hop, haydi haydi* gibi teşvik edatları ile *pist, oşt* gibi ürkütme edatlarının da doğadaki sesleri taklit eden ünlemler gruba katar ve ayrıca *aman, yazık* gibi isimken edat şeklinde kullanılan sözcüklerin de bulunduğunu belirtir (Ergin, 2004, s. 349).

Ünlemler tek başına kullanıldığı gibi, cümle içerisinde de kullanılabilir. Gerek tek başına gerek cümlede diğer sözcüklerle birlikte kullanılabilir, ünlemler bir ifade taşıyıcısıdır ve Hacıeminoğlu'nun (1984, s. 293) da ifade ettiği gibi her türlü duygu ve heyecanı ifade etmek için kullanılan, bir bakıma kısa ve bir o kadar da etkili sözlerdir. Bu, bir korku, bir sevinç, bir şaşkınlık, bir acıma, bir çağrı veya buyruk, bir yasaklama ifade eden duygu olabilir ve bu tür ifadeler tek başına bir cümle oluşturabilir (Vardar, 2002, s. 206).

Yine ünlem edatları altında ele aldığı *seslenme edatlarının* birer hitap edatları olduğunu belirten Ergin, bu ünlemlerin bir tabiat sesi bildirmediğini, bilakis hiçbir ifadelerinin olmadığına değinir. Örneğin *a, ey, hey, yahu, be, bre, hu* gibi ünlemler sadece seslenmeye yaramaktadırlar (Ergin, 2004, s. 350).

Bir diğer ünlem türü de *sorma edatlarıdır*. Adından da anlaşılacağı üzere soru için kullanılırlar ve *acep, hani, acaba, niçin* bu ünlem grubuna örnek olarak verilebilir (Ergin, 2004, s. 350).

İşte, aha, gibi *gösterme edatları* ise bir şeyi veya birini göstermek için kullanılan ünlemlerdir (Ergin, 2004, s. 351).

Son olarak da *tasdik veya ret* ifade eden *cevap edatları* vardır. *Evet, hayır, hay hay, peki, yok, değil, elbette, tabii* gibi ünlemler tek başlarına kullanılan ve bir ifade taşıyan, yanındaki sözcüklere bağlanmayan edatlardır (Ergin, 2004, s. 351).

Ünlemler, seslenme edatları, sorma edatları, gösterme edatları ve cevap edatlarını ünlem edatları altında ele alan Ergin'e göre sadece ünlemler ve seslenme edatları *asıl ünlem edatlarıdır*; sorma, gösterme ve cevap edatları ise *ikinci dereceden ünlem edatlarıdır* ve bu ikinci derecedeki ünlem edatları da ünlem özelliği taşımaktadır (Ergin, 2004, s. 351).

Ergin ve Hacıeminoğlu ünlemleri edatlar altında ele almaları bakımından bağımlı bir sözcük türü olarak değerlendirirken⁷, Zeynep Korkmaz (2003), Haydar Ediskun (1999) ve Tahsin Bangoğlu (2000) ise ünlemleri bağımsız bir sözcük türü olarak ele almaktadır.

Ünlemleri bağımsız bir sözcük türü olarak ele alan ve sesin tonunun ünlemlerin anlatış değerini belirlediğini dile getiren Ediskun, ünlemleri üçe ayırmaktadır. Bunlar;

6 TDK Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr>, Erişim tarihi 30.04.2022

7 Aynı şekilde Tuncer Gülensoy (2000, s. 425) Sezai Güneş (2002, s. 284) gibi dilbilimciler de ünlemleri edatlar başlığı altında ele almaktadır.

a. Asıl ünlemler (*Hey! Ey! Haydi!, Vah vah!, Eyvah!, Ay!, Of! ...vb.*)

b. Ünlem olarak kullanılan kimi isimler, sıfatlar ile fiillerin emir kipleri (*Arkadaşlar! Allahım! Alçak! Hain! Yaşa! Güzel!, Dur! ...vb*)

c. Yansımalar (*Paldır küldür! Şangur şungur! Fiskos! Hav hav! ...vb*) (Ediskun, 1999, s. 322).

Ünlemler dünya dilleri arasında benzeşme gösterebilmektedir. Örneğin Fransızca da kullanılan *ah!, hop!* gibi ünlemlerin Türkçe karşılıkları da aynıdır (Banguoğlu, 2000, s. 396). Banguoğlu da ünlemleri bağımsız sözcükler olarak değerlendiren isimlerdendir, ona göre ünlemlerin ton ve vurguları vardır ve bundan ötürü de söylenişte çeşitlenebilmekte ve farklı anlatımlar almaktadır (Banguoğlu, 2000, s. 396-397). Örneğin *vay!* ünlemi kimi zaman bir sevinci, kimi zaman derin bir üzüntüyü de ifade edebilir. Yazı dilinde biz her ne kadar bu ayrımlı hissetmesek de konuşma dilinde ses vasıtasıyla dile getirilen ünlemlerde kullanılan tonlama, ünlemlerin neye işaret ettiği hakkında bizi bir anlamda bilgilendirir.

Banguoğlu ünlemleri kendi arasında önce *asıl ünlemler ve ünlem olan başka kelimler* olmak üzere ikiye ayırır (2000). *a!, ha!, ah!, hay!, hah!, he!, ey!, hey!, vay!, oh!, ah!, uh!, eyvah!, yo!, ya!, eh!, heh! haydi! Hişt! Pist! ..vb.* gibi sesleri asıl ünlemler olarak ele alan Banguoğlu; ad, sıfat, zamir, zarf, fiil, gibi her sınıftan bazı sözcüklerin sözdizimi ve tonlama yönünden ünlemlere uydurulup ünlem işleyişinde kullanılabileceğini belirtir ve ünlem olan başka kelimelere örnek olarak ise *Arkadaşlar!, Gazeteci!, Canım!, Babacığım!*’ı verir ve bu adların seslenmede, çağırma ünlem işleyişinde kullanıldığını ve *Allah!, felaket!, dikkat!, güzel!, zavalı!, fevkalade!, berbat .. vb.* gibi belirgin özellikleriyle sıfat olarak kullanılan adlar ve öncelikle sevinç, acı, hayret, nefret gibi duyguları dile getiren sıfatların, ünlem tonuyla ve bu işleyişte söylendiklerinde ünlem sayıldıklarına değinir.

2. Almancada Ünlemler

Duden sözlüğünde⁸ ünlemler *duyguları veya istekleri ifade etmek veya sesleri taklit etmek için kullanılan sözcük benzeri seslendirmeler; ünlem sözcüğü, duygu sözcüğü (örneğin oh, phew, shhh, moo)* şeklinde tanımlanmaktadır. Ünlemler Almanca dilbilgisinde tıpkı Türkçede olduğu gibi iletişimsel bir işleve sahiptir ve işlevsel bakımdan duygulara yönelik ifadeleri kapsayan ünlemler, biçimsel bakımdan seslerle telaffuz edilmektedirler. Ehlich (2009, s. 424) iletişimsel işlevi bulunan ünlemlerin alıcının algısı üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmasını, onun bir anlamda alıcı ve konuşucu arasında dolaysız bir ilişki kurma özelliğine sahip olmasından ötürü olduğunu belirtir.

Türkçede olduğu gibi Almancada da ünlemlerin ayrı bir kategoride ele alınması geç bir zamana rastlar. Diğer sözcük türleriyle karşılaştırıldığında ünlemler hem biçimsel hem de işlevsel açıdan alışılmışın dışında sözcük türü olarak kategorize edilebilir. Almancadaki ünlemlere ait ifadelerin sayısı çok fazla değildir ve genelde konuşma dilinde kullanılmaktadır (Ehlich, 2009, s. 424).

8 <https://www.duden.de/rechtschreibung/Interjektion> Erişim Tarihi 12.07.2022

Almancada isimler, tanım edatı, zamir, sıfat, fiil, zarf, edat, bağlaç, partikel ve ünlemler olmak üzere on sözcük türü vardır. Almancada Partikel, aynı Türkçede olduğu gibi örneğin *oldukça, hemen hemen, tabi, pek çok* gibi tek başına bir anlamı olmayan, cümle içinde diğer sözcüklerle bir anlam kazanan çekimlenmeyen edatlar için kullanılmaktadır. Pons *Almanca Grammer* kitabında ünlemlerin tıpkı Türkçede olduğu gibi bazen Partikeller altında, yani ünlem edatları olarak sınıflandırıldığını belirtilmektedir (Balick, Röhe ve Wrobel, 2009, s. 86).

Pons *Almanca Grammer* kitabında olduğu gibi Duden *Almanca Grammer* kitabında da ünlemler, edatlara benzeyen sözcükler başlığı altında ele alınmaktadır. *Ach, oh, aeh, hm, na* gibi ünlemlerin sadece konuşma dilinde olduğunun belirtildiği kitapta, her bir ünlemin farklı şekillerde ifade edilebileceği ve bu nedenle de her bir ifade de farklı bir ses ve vurgunun söz konusu olduğu belirtilmektedir (Hoberg ve Hoberg, 2003, s. 330-331).

Almancada ünlemler, tanıma bağlı olarak, *ah tan miyavlamaya* ve *ciyaklamaya* kadar çok farklı unsurları içerebilir ve konuşmanın nispeten heterojen bir parçasını oluşturur. Türkçede olduğu gibi Almancada da tüm ünlemlerin ortak özelliği, bir cümleye dahil edilmeden tek başlarına kullanılabilenleridir. Yine Türkçede olduğu gibi Almancada da bazı ünlemler, örneğin *hm-hm* da olduğu gibi, farklı tonlama ile olumlu ve olumsuz ifade edilebilmektedir.

Almancada da ünlemler cümle içerisinde kullanıldığı gibi tek başına da kullanılabilir. Genelde konuşma dilinde kullanılan ünlemler bir his, bir duygu ifade ettikleri gibi bir sesin veya bir hayvan sesinin taklidinde de kullanılmaktadır. Bu bakımdan Pons'un *Die grosse Grammatik Deutsch* kitabında ünlemler anlamlarına göre ikiye ayrılmaktadır.

1. **His ve duygu ifade eden ünlemler:** Örneğin *hm/hmm* (şüphe), *nanu* (sürpriz), *juhu* (sevinç), *Aua* (acı) gibi ünlemler bu grup altında sayılmaktadır. Diğer en sık kullanılan ünlemler ise *aha, hey, ps, tja, ups* 'dır
2. **Doğa veya hayvan sesinin taklidi ile ortaya çıkan ünlemler:** *Muh* (inek sesi), *miau* (kedi sesi), *peng* (küt-pat) gibi ünlemler bu gruba girer (Balick ve ark., 2009: 400-401).

Bunların dışında *hallo* (Ist jemand hier/ Sieh her-Kimse var mı), *pst* (Seid leise- sessiz ol), *stop* (Halten Sie an/Bleiben Sie stehen- Durun) gibi bazı ünlemler çağrı ifade ederler. Bu ünlemler de tek başına kullanılabilirler ve çoğunlukla cümle özelliğine sahiptirler (Balick ve ark., 2009, s. 402).

Pons yayınevinin aksine Helbig ve Buscha *Deutsche Grammatik* adlı eserlerinde ünlemleri ifade ettikleri duygu durumuna göre sınıflandırmaktadır.

1. **Duygusal bir ifadeye sahip olan ünlemler:** Bunlar arasında sevinç bildiren *hurra*; tiksinti bildiren *puh*; korku- endişe bildiren *uh, hu (hu)*; ağrı-sızlı bildiren *weh, aua*; hayret, şaşkınlık bildiren *hoho, nanu* sayılabilir.
2. **Yalnızca bağlam tarafından belirlenen ünlemler.** Bunlar bir bakıma çok anlamlı duygu ifadeleridir. Örneğin *ach* hem bir ağrı hem bir üzüntü hem bir özlem hem bir şaşkınlık ifadesi olabilmektedir. *Ah* ise duruma bağlı olarak sevinç, hayranlık, affallama anlamlarına gelebilmektedir. *Hm* ünlemi ise hayrete düşme, düşünme, onaylama anlamlarına gelebilmektedir (Helbig ve Buscha, 2005, s. 441).

Helbig & Buscha’da *hallo, heda, pst, sch* vb. ünlemleri özel bir grup olarak görmektedir. Aynı bir grup olarak görmelerindeki neden bu ünlemlerin bir duygunun, bir hissin dışavurumu olmasından ziyade bir seslenme, bir çağrının ifade şekli olmalarındandır. Örneğin *Hallo! Hallo! Hört hier denn niemand* (hey, kimse beni dinlemiyor mu?) cümlesinde bir duygu bir his ifadesinden ziyade bir seslenme söz konusudur (Helbig ve Buscha 2005, s. 442).

Hm, ach gibi bazı ünlemler çeşitli işlevler üstlenirken, *pst, pfui* gibi bazı ünlemlerin ise anlamları bellidir. *ah, ach, oh, hö* (uzun telaffuz edilir), *ih, uh, au(a)* gibi ünlemlerle konuşmacı bir sevinç, üzüntü, iğrenme, duygulanma vb. ifade eder (Hoberg ve Hoberg, 2003, s. 331).

Almancada bazı ünlemler sohbet esnasında kullanılmakta ve konuşan ve dinleyen kişinin hem ilişkisini hem de konuşmanın akışını belirlemektedir. Örneğin konuşmacı “*he, hallo, na*” gibi iadeler ile dileycinin ilgisini üzerinde tutmak ister. Veya *mm- hm, ja, okay, aha* gibi ünlemlerle de dinleyici tepki verebilir. Kısacası *hm, ja, okay* ünlemleri karşılıklı konuşmalarda dinleyenin dinlediğini ve anladığını gösteren ve kendi tarafından dile getirilen ünlemlerdir. Veyahut konuşmacı cümlesini *ja?, ne?, gell?, oder?, okay?* gibi ünlemlerle bitirip dinleyiciden bir onay bekleyebilir. Bunların dışında konuşma esnasında duraklamalar söz konusu olduğunda konuşmacı *ah, hm, ja, tja* gibi ünlemler kullanarak cümleye başlayabilir (Hoberg ve Hoberg, 2003, s. 331).

3. İletişimin Standartlaşması

İnsanlar arası iletişim, bir anlamda insanlık tarihi kadar eskidir ve bu iletişimin birinci aracı dildir. İnsanlık tarihinin en eski dönemlerinde özne, yüklem, tümleç gibi dilin öğelerinin sahip olduğu bir dilden ziyade, işaret dili ve seslerden oluşan bir dilden bahsedilebilir. İşaret dili ve seslerin zamanla dillerin oluşmasına zemin hazırladığını söylemek mümkündür. İletişimi sağlayan dillerin doğuşu ile ilgili çeşitli teoriler ortaya atılmıştır ve bu teoriler diller arasında bir benzeşmenin olup olmadığı sorusuna bir cevap aramak için değerlendirilmesi gereken bir konudur. Bu teoriler ile ilgili farklı görüşler yer alsada⁹ ortak olan üç teori şunlardır;

1. Yansıma Teorisi
2. İş Teorisi
3. Ünlem Teorisi

Yansıma teorisine göre ilk insanlar tabiattaki her türlü ses yansımasından hareketle ilk sözcükleri üretmişlerdir. Bu görüşe göre dil, insanların doğadaki sesleri taklit etmesiyle ortaya çıkmıştır (Buhatılı, 1999, s. 102; Kaya, 2020, s. 115). *İş teorisine* göre ise insanlar bir arada yaşadıkları için birlikte çalışmakta ve iş esnasında örneğin ağır bir şey taşıırken *hop, o, hay* gibi bazı sesler çıkarmaktaydı. Çalışırken yaşanan bu etkileşim sonucu ortaya çıkan bu sesler

9 Bkz. Sönmez, M. (2010): Kelamcılara Göre “Dillerin Kaynağı” Problemi İle İlgili Tartışmalara İlişkin Bir Değerlendirme; Buhatılı, B. (1999): Altay Soylu Dillerin Ortaklığı Hakkında; Kaya, Muzaffer (2020): Dilin Kökenine Yönelik Kuramların Değerlendirilmesi; Özkan, M.: Türk Dili I, Dil Nedir ve Dilin Kaynakları Nelerdir?, İÜ Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi., https://itunesu-assets.itunes.apple.com/itunes-assets/CobaltPublic3/v4/0e/07/37/0e073714-3a20-202f-6d38-093be3ad2db0/324-790824960242393914-RZ_01.pdf.

iş teorisine göre sözcüklerin kökenini oluşturmuştur (Buhatulı, 1999, s. 103; Kaya, 2020, s. 115). *Ünlem teorisi* ise insanların dış etkenlere karşı duydukları tepkiyi ifade etmektedir; bu tepkiler ise *ah, of, a vb.* gibi seslerdir ve ünlem olarak adlandırılan bu sesler, insan dilinin ortaya çıkmasını sağlayan ilk sözcükler olarak kabul edilmektedir (Kaya, 2020, s. 115). Kısacası ünlemlerin Aksan'ın da belirttiği gibi dillerin doğuşu ile ilgili teorilere kaynaklık ettiğine dair görüşler mevcuttur (Aksan, 2009, s. 96-1. Cilt).

Dillerin doğuşuna yönelik teoriler incelendiğinde ve yukarıda yer verilen Banguoğlu'nun görüşleri de dikkate alındığında, dünya dilleri arasında ünlemler konusunda bir benzeşmenin söz konusu olabileceği sonucuna varılması mümkündür. Benzer bir durum beden dili için de söz konusu olabilir. İnsanların beden dilini kullanılarak aralarında bir iletişim kurması, insanlar arasındaki iletişimin tarihi kadar eskiye dayanır (Erişkon Cangil, 2004, s.71). Erişkon Cangil'e göre beden dili anlamı yaratma ve paylaşmada çoğu kez bilinçsiz olarak kullanılmaktadır ve her toplumun kendi kültürel yapısı içerisinde kullandığı jest ve mimikler vardır (Erişkon Cangil, 2004, s.70, 72). Bu açıdan değerlendirildiğinde aynı topluma ve kültüre ait olan bireyler arasında ünlemlerle olduğu gibi, beden dili ile de iletişim kurulabilir. Aynı durum diğer dil ve kültürdeki insanlara iletişim kurmada da söz konusu edilebilir. Dil ve kültürlerin birbirine yakın olduğu toplumlarda muhtemeldir ki beden dili de yakın anlamlar taşıyacaktır.

“Hem yakın çevremizde hem daha geniş sosyal hayatımızda hem de farklı ülke insanları ile ilişkilerimizde öncelikle beden dilini kullanırız ve onların beden dilleri ile anlattıklarını çözmeye çalışırız” (Baltaş, Baltaş 2002:22). İletişim kurduğumuz insanlarla kültürümüzdeki ortak özellikler ne kadar fazlaysa, karşılıklı olarak beden dilini anlamamız da o kadar kolaylaşır. “Beden dili ilişkilerimizde kültürel farklar arttıkça, yabancı bir ülkede çevremizdeki insanların duygu ve düşünce akışını değerlendirmemiz oldukça güçleşir” (Baltaş, Baltaş 2002:22). Bu yüzden başka kültürlerin sözsüz dillerini çözümleyebilmek için büyük ölçüde bilgilenecek gerekir.” (Erişkon Cangil, 2004, s.72)

Bir toplumun kullandığı beden dili, bir diğer toplumun kullandığı beden dili ile bire bir benzeşmeye sahip olmasa bile, aynı değer ölçüsüne sahip benzeşmelerin olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin duyduğumuz bir acı karşısında yüzümüzdeki ifade ve/ya çıkardığımız inleme sesinin, diğer dil ve kültürdeki kişi tarafından doğru anlaşılması muhtemeldir. O halde bir dil bilinmese bile beden dili ve /ya çıkarılan sesler, diğer dil ve kültürdeki kişi ile iletişim kurulmasını olanaklı kılabilir. Bu bakımdan beden dili ve ünlemlerin, farklı dili konuşan ve farklı kültürlere ait olan insanlar arasında iletişim kurmaya yardımcı olabileceğini söylemek mümkündür.

Dilin doğuşunun sözcüklere, sözcüklerin de yukarıda değinildiği gibi ilk olarak taklit veya tepki aracılığı ile ortaya çıktığı görüşü doğru kabul edildiğinde; insanların belirli durumlar karşısında benzer tepkileri benzer seslerle vermiş oldukları ve bu bakımdan da diller arasında bir ortaklığın söz konusu olduğu söylenebilir. Dolayısıyla gerek ilk insanlar arasında gerek günümüzde kurulan iletişimde, olaylar ve/ya durumlar karşısında yaklaşık olarak benzer tepkilerde bulunmak ve bunları benzer ses ve benzer beden dili ile dile getirmek söz konusudur.

Beden dili ve ünlemlerin kültürlerarası iletişimde bir role sahip olduğu düşünüldüğünde, bu durum iletişimde bir anlamda standartlaşmadan bahsetmeyi olanaklı kılmaktadır.

İletişimde standartlaşma bir anlamda farklı dil ve kültürde yaşayan insanların olaylar ve durumlar karşısında benzer tepkiler vermesidir. Kültür denilen olgu gerçekliği yorumlamamız, yargılarımız ve her gün karşılaştığımız şeylere bakışımızın şekillenmesinde etkili bir role sahiptir. Kültür yaşam biçimimize yön vermenin yanı sıra aynı zamanda duygularımızı ifade etme üzerinde de etkilidir. Belirli olaylar karşısında verdiğimiz tepkiler (ağlama, sevinme, çekinme, acı çekme gibi) kültüre özgüdür ve bu tepkiler kültürden kültüre çok büyük oranda değişkenlik göstermez. Çünkü bu ve benzeri tepkiler ortak yaşanan duygulardır. Bir durum karşısında yaşanan şaşkınlık, çekilen acı, biri veya birilerine seslenme, bir üzüntü karşısında verilen tepkilerin diğer bir dil ve kültürde anlaşılabilir olması iletişimde standartlaşmanın bir göstergesidir. Ve bu standartlaşmaya en yakından görsel işitsel kanal aracılığı ile bize ulaşan diğer bir dil ve kültüre ait olan film ve dizileri izlerken şahit olmaktayız.

4. Görsel-İşitsel Çeviri

Çeviri denilen etkinlik bir dil ve kültüre ait olan kaynak metin temelinde, diğer bir dil ve kültürün muhataplarına yönelik olarak belirli bir işlevi yerine getiren bir erek metin üretmektir. Bir çeviri türü olan görsel-ışitsel çeviriler ise temelde görüntü ve ses ile birlikte var olan orijinal bir metnin, yine görüntü ve ses üzerinden diğer bir dile aktarımıdır (Kipper, 2009, s. 12). Görsel işitsel çeviri denildiğinde akla ilk aşağıda verilen türler gelmektedir:

1. Film-Dizi çevirisi
2. Belgesel çevirisi
3. Çizgi film çevirisi
4. Televizyon ve dijital ortamlarda yayınlanan her türlü yayının çevirisi.

Görsel-ışitsel çeviriden bahsetmek öncelikle görsel-ışitsel medyadan bahsetmeyi gerekli kılar. Görsel işitsel medya iletişimini, teknik ve teknolojik araçlar üzerinden gerçekleştirir. Adından da anlaşılacağı üzere görsel ve işitsel olmak üzere iki kanal üzerinden gerçekleşen bu iletişimde göze ve kulağa hitap eden ses ve görüntü, iletişimin temel unsurlarını oluşturur. Görsel-ışitsel medya, diğer dil ve kültürdeki alıcısına görsel-ışitsel çeviri aracılığı ile ulaşır. Görsel ve işitsel kanal üzerinden alıcısına ulaşan film, dizi, belgesellerin vd. çevirisinde görsel (alt yazı), işitsel (dublaj) hem görsel hem işitsel (*dublaj* ve ona tabela, levha, isimler, coğrafi bilgiler gibi bilgilerin aktarımında eşlik eden *alt yazı*) kanal kullanılmaktadır. Gerek seslendirmede söz konusu olan *söz* gerekse de alt yazıda söz konusu olan *yazı* dilin bir ürünüdür ve Çamdereli'ye göre (2019, s. 51) her ikisi de sözel iletişimin bir parçasıdır. Buna göre iletişim türlerini *sözel*, *sözel olmayan*, *yazınsal* ve *görsel* olmak üzere dörde ayıran Çamdereli, görsel iletişimi göz, görme ve görülebilir olan ile algılananın eşdüzeyleli olarak gerçekleşen bir iletişim türü olarak tanımlamaktadır ve görsel iletişimde ses, yazı ve görüntü aynı anda alıcısına ulaştığından, karma bir iletişim türü özelliğine sahiptir (Çamdereli, 2019, s. 76). Konuya bu

şekilde bakıldığında görsel işitsel çeviri için de aynı şeyleri söylemek olanaklı hale gelecektir. Görsel işitsel çeviri- gerek seslendirme gerek alt yazı çevirisi-, çevirinin alıcısına bir anlamda ses, yazı ve görüntü üzerinden aynı anda ulaşan karma bir iletişim türüdür.

Görsel-işitsel çeviri, çevirinin özel bir türüdür ve bu çeviriye konu olan metin tipi çeviribilimde ilk olarak K. Reiss'ın metin sınıflandırılmasında ele alınmıştır. Kurz bu metin tipinde yazılı ve sözlü metnin tek başına bir anlamının olmadığını, ancak görüntü ile birlikte var olduğunu, görüntü olmadan sözlü (seslendirme) veya yazılı (alt yazı) film diyalogunun çarpıtılabileceğini, dolayısıyla bir anlam taşımayacağını belirtir (Kurz, 2006, s. 9). Görsel işitsel metinlerin çok kanallı ve çok kodlu olması, bu metinlerin çevirisinde metin ve metnin ait olduğu görselin birlikte değerlendirilmesi ve daha sonra çevrilmesini gerektirir (Günay Köprülü, 2016, s. 164).

Bu çeviri türü için kullanılan çeviri yöntemleri ise şunlardır;

1. Seslendirme
  - a. Dublaj
  - b. Üzerine Okuma
  - c. Yorumlama
  - d. Anlatım
2. Alt yazı

Çalışma Biohackers dizisi ve bu dizinin alt yazı çevirisinde ünlemler konusuna odaklanacağından, çalışmada alt yazı konusu belli başlı ana hatlarıyla ele alınmaya çalışılacaktır.

4.1. Alt Yazı ve Alt Yazı Çevirisi

Bugünkü anlamda bildiğimiz alt yazıya dair ilk çalışmalar sesli filmin keşfi ile başlamıştır (Richardson 2008, s. 6). Sessiz film döneminde filme dair gerekli bilgiler bir karton üzerine yazılmakta ve bu bilgiler ilgili sahnede filme eklenmekteydi. *Arayazı* olarak adlandırılan bu teknik sessiz film devrinde filmin konusuna dair, örneğin zaman ve yer gibi bilgilerinin yazılı olduğu bir kartondan ibaretti ve film sahneleri arasına yerleştirilmekteydi. İlgili filmin diğer bir dildeki izleyiciyle buluşması durumunda ise bu arayazılar o dile çevirmekte ve ilgili yerde filme eklenmekteydi. Sessiz film döneminde kullanılan bu arayazı tekniği, sesli film dönemine geçişle beraber, filmin diğer bir dildeki izleyiciye ulaştırılmasında bir araç olan alt yazı çevirisinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Kipper, 2009, s. 23). Alt yazı çevirisinde başlangıçta optik metot kullanılmıştır (Okyayuz ve Kaya, 2017, s.279). Alt yazının filme eklenmesi zaman içerisinde teknolojinin ilerlemesiyle farklı evrelerden geçerek günümüze kadar gelmiştir. Bugün gelinen noktada alt yazılar lazer tekniği ile filmde ilgili sahne ve diyaloglara yerleştirilmektedir.

Alt yazı çevirisinin diller arası alt yazı çevirisi, dil içi alt yazı çevirisi, üst yazı çevirisi, işitme engelliler için alt yazı çevirisi ve canlı programların alt yazı çevirisi şeklinde alt türleri bulunmaktadır (Okyayuz ve Kaya, 2017, s.265). Alt yazı çevirisi, filmin o an ekrana gelen

sahnesine uygun olarak film diyalog metninin kısaltılarak çevrilmesidir ve alt yazı çevirisinde alt yazı metni ile görüntünün bir uyum içerisinde olması beklenir (Hurt ve Widler, 1999, s. 261). Altyazı çevirisinde söz konusu olan, sözlü diyalogun yazılı diyaloga dönüşmesidir. Bir metni duymak için ihtiyaç duyulan zaman ile aynı metni okumak için ihtiyaç duyulan zaman arasında fark vardır. Çünkü duyma eylemi okuma eyleminden daha hızlı gerçekleşir. Alt yazı çevirisinde de söz konusu olan orijinal dilde duyulan metnin diğer dilde yazılı olarak ekranda yer almasıdır ve duyma eyleminin okuma eyleminden daha hızlı gerçekleşmesi gerçeği de göz önüne alındığında, alt yazı çevirisinde orijinal metnin kısaltılarak sunulması kaçınılmazdır. Kısaltma, alt yazı çevirisinin tipik bir özelliğidir (Richardson, 2008, s.18). Kısaltma stratejisi (1) diyalog parçasının ya da sözcüğün tamamen atılması, (2) özetlenerek verilmesi veya (3) yeniden yazılması şeklinde uygulanabilir (Diaz Cintas ve Remael, 2014, s. 146). Alt yazıda (yazılı) metin ile (duyulan) görüntü arasında uyumu sağlamak, bir takım teknik koşullara bağlıdır.

Hurt ve Widler bu teknik koşulları şu şekilde özetler (1999, s. 261-263);

- Alt yazı metni görüntüyü kapatmamak adına en fazla iki satırdan oluşmalı ve bu satırlar yine aynı nedenden ötürü ekranın altına konumlandırılmalıdır.
- Her bir satır ortalama olarak 37 karaktere sahip olmalıdır.
- Bir alt yazı en az 2 en fazla 6 saniye ekranda kalmalıdır.

Alt yazı çevirisinde tüm bu teknik şartların yerine getirilebilmesi için yukarıda da değinildiği gibi orijinal diyalog metninin kaçınılmaz olarak kısaltılması gerekmektedir. Hurt ve Widler’e göre (1999, s. 262) kısaltma stratejisinde çevirmen aşağıdaki yollara başvurabilir;

- a. Diyalog kısımlarından bazılarını çevirmeme veya yeniden düzenleme,
- b. Tekrarları vermeme
- c. Metnin anlaşılmasında önemli bir rol oynamayan tamamlama ifadelerini vermeme
- d. Büyük anlam birimlerini kısaltarak verme
- e. Sözdizimi ve sözcük dağarcığını sadeleştirme

Alt yazı çevirisinde kaynak metin orijinal filmin diyalog metnidir (senaryo metni), erek metin ise alt yazı metnidir. Diğer çeviri türlerinden farkı, alt yazı (erek metin) ve orijinal diyalogun (kaynak metin) eş zamanlı olarak sunulmasıdır. Alt yazı çevirisinde hem dil hem de araç değişmektedir. Dil değişir çünkü kaynak dildeki diyalog metni, erek dilde ekranın altına konumlandırılarak izleyiciye ulaştırılır; araç değişir çünkü orijinal metin ilgili dilde seslendirilirken (duyma), metnin çevirisi ilgili erek dilde yazılı formda ekranda yer alır (okuma). Kısacası alt yazıda söz konusu olan yabancı dilde konuşulan bir sözlü diyalogun yazılı diyaloga kısaltılarak çevrilmesidir. Bu kısaltma işleminde elbette ki zaruri olarak başvuru yöntemleri vardır (bkz. Okyayuz ve Kaya, 2017).

Ayrıca Okyayuz ve Kaya (2016, s. 259) bilgi akışının sağlanabilmesi için alt yazı çevirmeninin kaynak metni yeterince incelemesi ve gerektiği ölçüde kısaltması gerektiğinden bahseder. Sesli bir şekilde alıcısına ulaşan orijinal diyalogun aynı uzunlukta alt yazıda yazılı bir şekilde ekrana konumlandırılması, yukarıda dile getirilen nedenlerden ötürü mümkün olmadığından

kısaltma, alt yazı çevirmeninin başvuracağı ilk yöntem olacaktır. Oğuz'un (2017, s. 279) da belirttiği gibi duyarak algılama okuyarak algılamadan daha hızlı bir algılama türü olduğundan bu yöntemde, yani kısaltmada, bilgi aktarımı görsel düzlemdeki sahne ile senkron olmalı, yani bir uyumluluk arz etmelidir.

4.1.1. Alt Yazı Çevirmeni

Diğer çeviri türlerinde olduğu gibi alt yazı çevirisinde de alt yazı çevirmeni hem alıcı hem de iletişimi sağlayan aktarıcı rolündedir. Hem kendi hem de yabancı kültüre hakim olan çevirmen aynı kültüre mensup olmayan kişilerin aynı filmde aynı hazzı almalarını, aynı bilgileri edinmelerini, aynı çıkarımlarda bulunmalarını sağlamaya çalışacak ve Şimşek'in de (2022, s. 165) belirttiği gibi kültürlerarası karşılaşmalarda bireylerin algı, yargı, duygu ve eylemlerindeki kültürel boyutları tespit ederek, ortak dili konuşmayan bu gruplar arasında iletişimi kuracak kişidir.

Filmler görsel kanal üzerinden alınıldıklarından beden dili, jest ve mimikler gibi dilsel olmayan olgular çevirinin bu türünde özel bir önem taşır. İşitselin (seslendirme) veya yazının (alt yazı) görsel düzlem (film) ile tutarlı olması gerekliliği Şimşek'in de (2022, s. 154-155) değindiği gibi, buldukları kültürel bağlam içerisinde anlam kazanan bu dilsel olmayan olguların çevirisinde, çevirmenin kültürel bariyerleri aşarak çevirisini gerçekleştirmesini zaruri kılar.

Kültürel bariyerlerin aşılması, farklı dil ve kültüre mensup olan birey ve/ya toplumlar arasında iletişimin sağlanması, elbette ki beraberinde bazı becerilere sahip olmayı gerektirmektedir. Ulrich Kautz *Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens*) eserinde *sürekli gelişen ve değişen ana/yabancı dil ve kültür bilgisi, geniş bir dünya bilgisi* gibi bir çevirmenin sahip olması gereken kriterlerden bahseder ve bu kriterler tüm çeviri türlerinde çevirmenlik yapan herkesin sahip olması gereken ortak kriterlerdir (Kautz, 2000). Alt yazı çevirmeninin de bu kriterlere sahip olması beklenmekle beraber Künzlei alt yazı çevirmenlerinin sahip olması gereken diğer özellikleri de aşağıda belirtildiği şekilde sıralamaktadır (Künzlei, 2017, s. 59);

- a. Takım çalışması, esneklik ve uyum sağlama
- b. Erek dile hem sözlü hem de yazılı bakımdan çok iyi bir hakimiyet
- c. Konuşulan kaynak dilin nüanslarına hakimiyet
- d. Çeviri edinci
- e. Film endüstrisi, göstergebilim ve sinema türlerine hakimiyet
- f. Araştırma becerisi,
- g. Alıcının beklentilerini karşılayabilmek adına empati yetisi
- h. Görsel-işitsel medyaya hakimiyet
- i. Redaksiyon alanında yetkinlik
- j. Teknik beceri
- k. Yeni teknolojileri kullanma becerisi

Alt yazı çevirmeni sadece yazılı bir metinle çalışmadığının bilincinde olmalıdır. Çevirmen her ne kadar yazılı metin üzerinden çevirisini gerçekleştirse de oyuncuların yer aldığı ve diyalog metnini canlandırdığı görsel ve ses, müzik gibi işitsel kanalların, çevirisine yön vereceğini bilmelidir. Çünkü çevirmen görüntü ile uyumlu olmak durumunda olan ve en az iki en fazla altı saniye ekranda kalacak olan ve her satırda en fazla 37 karakterin yer aldığı ve en fazla iki satırdan oluşan bir çeviri sunmak zorundadır.

Çevirmenin sunacağı alt yazı yukarıda sayılan karakter, satır ve zaman faktörlerinden dolayı kısa, net ve anlaşılır olmalıdır. Filmin içeriği konusunda bilgilendirme amacıyla yapılan alt yazı çevirisinde çevirmen sözdizimsel açıdan da basit ve sade cümleler kurmalıdır. Alt yazının ekranda kalacağı süre, alt yazının satır sayısı, alt yazıda kullanılacak karakter gibi kısıtlamalar, bir önceki bölümde de değinildiği gibi alt yazı çevirmenin orijinal diyalog metninde birtakım kısaltmalar yapmasına neden olur.

Elbette ki ele alınan tüm bu faktörlerin yerine getirilmesi, alt yazı çevirmenin erek dilin yazım ve imla kurallarına iyi derecede hâkim olması ile mümkündür. Gaga'nın da belirttiği gibi dilbilgisi kurallarına uygun ve sözdizimsel açıdan kurallı bir şekilde oluşturulan alt yazı, izleyicinin filmle ilgili bilgileri rahat ve kısa sürede anlamasını sağlayacaktır (Gaga, 2020, s. 848).

4.1.2. Alt Yazı Çevirisinde Ünlem Kullanımı

Alt yazı çevirisinde ünlem kullanımına dair net bir tutumdan bahsetmek mümkün değildir. Alt yazılı filmleri izlediğimizde çoğu zaman birinci dereceden ünlem dediğimiz *a*, *o*, *of*, *e* gibi ünlemlere çok sık yer verilmediği fakat *evet*, *hayır*, *hani*, *işte* gibi ikinci dereceden ünlemler veya *arkadaşlar!* *Allahım!* *alçak!* *hain!* *yaşa!* *güzel!* *dur!* *babacığım!* *şimdi!* *çabuk!* gibi ünlem olarak kullanılan kimi isim, sıfat veya fiillerin emir kiplerinin kullanımına daha çok yer verildiği görülmektedir.

Diller arası akrabalık ilişkileri ve ünlemlerin *diller arasında evrensel olarak anlaşıldığı* (de Linde, 1995) görüşü, çevirmenlerin ünlemlere genellikle alt yazıda yer vermemesi tutumunu destekler niteliktedir. Neticede özellikle asıl ünlemler diye adlandırılan *ah!* *a!* *öf!* *püf!* gibi ifadeler, oyuncunun beden hareketleri ve sesindeki tonlama sayesinde çevirisine ihtiyaç duyulmadan erek izleyici tarafından anlaşılabilir.

Alt yazı çevirisi yapan çevirmen görseli değiştirememektedir. [...] Bazı iletiler görselden algılanabiliyorsa, bunların alt yazıda verilmesi gereksiz olacaktır (Okuyuz ve Kaya, 2017, s. 351).

Oyuncunun görselde yer aldığı durumlarda bu gibi ünlemlerin çoğu zaman çeviriye ihtiyaç duyulmadan erek izleyici tarafından anlaşılması söz konusuysa, oyuncunun ekranda görünmediği bir sahnede çıkardığı bir ses, yani sesin görselle desteklenmediği durumlarda bu gibi ünlemlerin alt yazıda verilmesi yerinde olacaktır. Böyle bir sahnede ünlemin alt yazı olarak ekranda yer almaması, oyuncunun beden hareketi ve duygu durumunun izlenememesi dolayısıyla

çıkardığı ses ve/ya verdiği tepki erek izleyici tarafından tam olarak anlamlandırılmayabilir. Oyuncunun ünlem içeren ifadeyi seslendirirken ekranda yer alıp almaması, bu ünlemlerin alt yazıda verilip verilmeyeceğine dair belirleyici bir role sahip değildir. Nitekim her bir filmde ve hatta bir filmin ünlemler içeren ayrı ayrı sahnelerinde çevirmenlerin çeviri tutumları farklılık göstermektedir. Bunun nedeni alt yazı çevirisinde ünlem kullanımına dair net bir görüşün bu konu ile ilgilenen bilim adamları tarafından henüz daha ortaya atılmamasında aranabilir.

Alt yazı çevirisine dair yapılan ulusal ve uluslararası çalışmalar incelendiğinde ünlemlerin neden alt yazıda yer almadığı veya aldığına dair bilimsel bir görüşün henüz ortaya atılmamış olduğu görülmektedir. Fakat bununla beraber asıl ünlemler dediğimiz *ah! o! uf!* gibi ifadelerin çevrilmediği, *evet! hayır! güzel!* gibi ikinci dereceden ünlemler veya ünlem olarak kullanılan *aman yarabbi! maşallah! çabuk ol çabuk!* vb. gibi söz öbeklerinin genelde ilgili erek dilde uygun karşılığının verilerek çevrildiğini söylemek mümkündür.

Alt yazılı filmlerde ünlem kullanımı söz konusu olduğunda bu ünlemlerin sonuna yazım kuralı gereği ünlem işaretinin eklenmesi konusuna da kısaca değinmek yerinde olacaktır. Her ne kadar ünlemler konuşma diline ait olsalar da yazı dilinde ünlem içeren bir sözcük kullanıldığında yazım kuralı gereği ünlem işareti kullanılmalıdır. Alt yazı çevirisinde diyalogun yazıya dökülmesi söz konusu olduğundan, yazılı metinde şayet ünlem içeren bir sözcük kullanılıyorsa, böyle bir durumda yazım kuralına uygun olarak ünlem işaretinin kullanılması beklenir.

Ünlem işareti alt yazı çevirisinde, aynen yazı dilinde olduğu gibi, yüksek sesle veya duygu yüküyle söylenen ifadeleri ya da kırgınlık, kızgınlık, şaşkınlık, mutluluk veya iğrenme gibi duyguları belirtmek için kullanılır (Okyayuz ve Kaya, 2017, s. 341).

Fakat kimi alt yazılarda ünlem işaretine yer verilirken kimi alt yazılarda bu işaret yerine ‘nokta’ kullanılmaktadır¹⁰. Alt yazıda yazılı dilin görsel olarak izleyiciye sunulması ve aynı zamanda orijinal diyalogun duyulabilir olması, yani izleyicinin kaynak filmi seyrettiği gerçeği, çevirmenin alt yazı metninde ünlem işaretini kullanıp kullanmaması konusunda belirleyici rol üstlenmektedir. Çünkü çevirisinde filmi izleyerek çeviri kararları alan çevirmen, duygu yüklü, şaşkınlık, sevinç, korku yüklü her ifadenin sonuna ünlem işaretini eklemeyebilir. Fakat ikinci dereceden ünlemler veya ünlem gibi kullanılan isim ve sıfatların sonunda ünlem işaretinin kullanımı söz öbeğinin düz cümle veya ünlem cümlesi şeklinde anlaşılmasında rol oynayacaktır. Araştırmaya konu olan dizide ünlem işaretinin kullanımı ile ilgili kesin bir tutumdan bahsetmek ise mümkün değildir.

5. Netflix ve Biohackers

Yabancı dildeki film, dizi, belgesel, reklam vb. erek dildeki alıcısına kitle-iletişim araçları ile ulaşmakta, kitle iletişim araçları ise teknolojinin gelişmesiyle beraber çeşitlilik arz etmektedir. Bilişim sistem ve teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte küreselleşmenin hız kazanması, dünya ülkeleri arasında dil ve kültürlerin sınırlarını kaldırarak ülke insanların bütünleşmesini ve

10 bkz. Çalışmadaki örnekler.

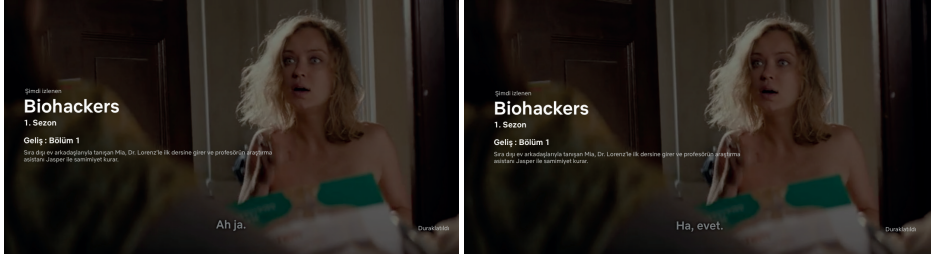
bununla birlikte uluslararası pazarın hızlıca gelişmesini beraberinde getirmiştir. Küreselleşmeden özellikle 80li yıllardan sonra bahsediyor olmak, bilişim teknolojilerinin küreselleşme üzerindeki etkisini bir anlamda gözler önüne sermektedir. Teknolojinin eğitim, sanayi, ulaşım, bilişim dünyası, sanat, iletişim vb. üzerinde göstermiş olduğu gelişme, farklı dilleri konuşan, farklı kültürlere sahip olan topluluklar arasında devamlı olarak karşılıklı bir iletişim ve etkileşim kurulmasına olanak sağlamıştır. Bu imkân, farklı coğrafyalarda yaşayan insan topluluklarını ortak bir paydada buluşturmakta ve bunun bir sonucu olarak kültürlerin kaynaşmasından söz edilebilmektedir. Bu sürecin hızlanmasında elbette ki en büyük pay dijital platformların oluşmasındadır. Bilişim teknolojisinin bir sonucu olan dijital platformların bugün geldikleri nokta, farklı ülkelerdeki insanların aynı ürüne eşzamanlı olarak ulaşmasına imkân sağlamaktadır. Şu anda dünya çapında en fazla aboneye sahip olan dijital platform ise Netflix’tir. 1997 de Amerika’da kurulan ve bugün internet üzerinden tüm dünyaya yayın yapan Netflix, 2016 yılından itibaren Türkiye’de yayın yapmaya başlamıştır. Netflix’in dizi ve film arşivi ülkeden ülkeye farklılık göstermekle beraber kimi ülkelerin orijinal Netflix dizileri diğer ülkelere de izlenebilmektedir. Bu çalışmaya konu olan orijinal Alman Netflix dizisi Biohackers’dır.

Yönetmen koltuğunda Christioan Ditter’in oturduğu, başrollerini Luna Wedler, Adrian Julius Tillmann, Jessica Schwarz ve Benno Fürmann’ın paylaştığı, ilk sezonu 2020 yılında yayınlanan ve altı bölümden oluşan Biohackers, bir tıp öğrencisinin, bir aile trajedisi ile bir profesörü birbirine bağlayan komployu açığa çıkarabilmek için Almanya’nın en iyi üniversitelerinden birine girmesini ve biyolojik saldırıya dair araştırma sonuçlarını öğrenmesiyle birlikte başına gelenleri konu edinen bir Alman bilimkurgu-gerilim dizisidir. Dizinin Türkçeye çevirisi Yavuz Karayazıcı tarafından yapılmıştır.

6. Bulgular ve Yorumlar

Çevirinin dilsel bir eylem olmasından ziyade kültürel bir aktarım eylemi olması, çeviri ve kültürün birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğunun bir göstergesidir. Kültür bir coğrafya üzerinde yaşayan toplulukların ortak kabullerine dayalı gelenek, görenek, yaşam tarzı ve anlayışı kapsar. Anlayış ise bir bakıma insanların aynı olaylar karşısında aynı tepkiyi vermesi ve/ya verilen tepkileri anlamasıdır. Olaylar karşısında tepki verme biçimlerinden biri de genelde ses ile dile getirilen ve bir anlam taşıyan ünlemlerdir. Bu bağlamda bu bölümde kaynak dil diyalog metninde yer alan ünlemlerin erek dildeki alt yazıda nasıl ele alındığı gösterilmeye çalışılacaktır. Bu nedenle Biohackers dizisinin altı bölümden oluşan 1. Sezonunda yayınlanan her bir bölümden seçilen ünlemler, erek dile çevirilerinde uygun karşılığının verilip verilmediği açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu değerlendirme sonucunda karşılaştırılması yapılan ünlemlerin birbiriyle aynı değer ölçüsüne sahip olup olmadıkları ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Çalışmanın ana konusu alt yazı çevirisinde ünlemlerin kullanımı olmakla beraber, incelemeyi daha sağlıklı kılacağı düşünüldüğünden seçilen örneklerin değerlendirilmesinde seslendirmeye de yer verilmesi uygun görülmüştür.

Bölüm: Örnek 1.

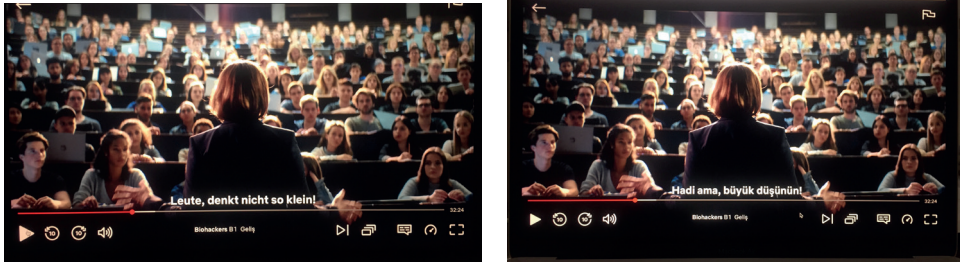

Dizinin ilk bölümünde öğrenci olarak yaşayacağı şehre gelen Mia daha önceden oda arkadaşı olarak kiraladığı eve vardığında (05:45. saniye), kapıda onu karşılayan Lotta'nın muhtemelen onun geleceğini unutması ve hatırlaması sonucunda verdiği tepki dile getirilmektedir.

	Lotta		Lotta
Kaynak dil seslendirme	Ah ja.	Kaynak dil alt yazı	Ah ja.
Türkçe seslendirme	Aa, evet.	Türkçe alt yazı	Ha, evet.

Duden¹¹ sözlüğünde sözcük türü bakımından ünlem kategorisinde değerlendirilen *ah* ünlemi şaşkınlık, sevinç ve bir şeyin o anda anlaşıldığını/kavrandığını ifade etmede kullanılmaktadır. Çevirmen gerek alt yazı gerek seslendirmede ekrandaki oyuncunun şaşkınlığını /afallamasını Türkçede ifade edebilmek için Almancada kullanılan ünlem ile aynı değer ölçüsüne sahip olan *ha* ve *a* asıl ünlemlere yer vermiştir. Kaynak dil seslendirmede duyulan *ah ja* ünleminin erek dil alt yazıda çevrilmesi kaçınılmazdır, çünkü oyuncunun şaşkınlığının anlaşılmasında bir işlev sahibidir.

Örnek 2.

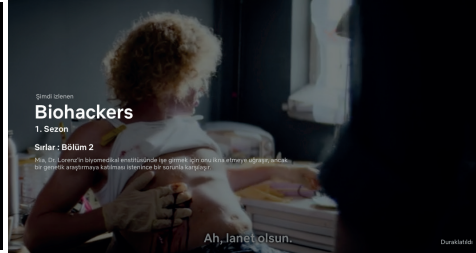
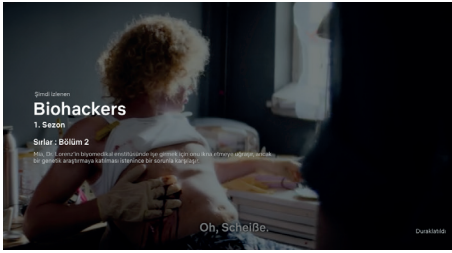
11 <https://www.duden.de/rechtschreibung/ah> Erişim Tarihi. 16.08.2022

Yine dizinin ilk bölümünde Mia, Profesör Lorenz’in ilk dersine katılır. Lorenz öğrencilerle tanışma amacıyla yaptığı konuşmada sorduğu sorulara cevap beklemektedir ve aldığı cevaplar karşısında verdiği tepki (11:42) ünlemler konusuna örnek teşkil edecek değerdedir.

	Lorenz		Lorenz
Kaynak dil seslendirme	Leute, denkt nicht so klein!	Kaynak dil alt yazı	Leute, denkt nicht so klein!
Türkçe seslendirme	Millet, bu kadar küçük düşünmeyin	Türkçe alt yazı	Hadi ama, büyük düşünün!

Duden¹² sözlüğünde sözcük türü bakımından *ad* kategorisinde yer alan *Leut* sözcüğü *kişi, insan* anlamına gelmektedir. Fakat bu örnekte ilgili sözcük, bir seslenme ünlemi görevi üstlenmiştir. Banguoğlu adların seslenme işlevini ünlem olan başka sözcükler altında değerlendirmektedir (bkz. 1.2. Ünlemler konusu). Oyuncu seslenme ünlemi olarak ele alınabilecek olan *Leute* sözcüğünü söylediği an ekrana arkası dönüktür ve bu sözcüğün çevirisi, cümlenin devamının anlaşılabilirliğine katkı sağlamaktadır. Çünkü sahne bir profesör ve öğrenci topluluğunu yansıtmaktadır ve burada hocanın öğrencilere bir şeyler anlattığı bir durum söz konusu olduğu ekranda görüldüğünden, böyle bir durumda seslenme ünleminin kullanılması, cümlenin devamının izleyici tarafından anlamlandırmasında yardımcı olacaktır. Fakat seslendirmede yerleştirme stratejisi kullanılmış olmasına rağmen alt yazıda *Leute* sözcüğü *hadi ama* şeklinde çevrilmiştir. Çevirmen ilgili ünlemi aynı değer ölçüsüne sahip *Arkadaşlar* şeklinde çevirseydi ünlemin anlamını kuvvetlendirebilirdi, çünkü bu sahnede hocanın öğrencilere hitabı söz konusudur ve erek toplumda bu kullanım daha etkili ve yerinde olacaktır.

Bölüm: Örnek 3.

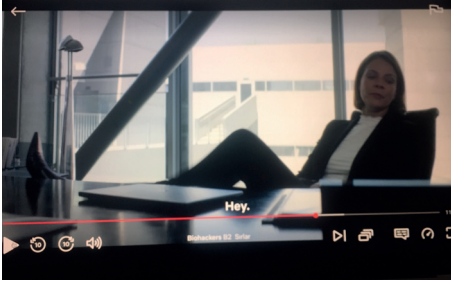
Dizinin 2. bölümü 15:46. saniyesinde ekrana gelen görüntüde, vücuduna çip yerleştirmek isteyen Ole'nin, kanının fışkırması sonucu verdiği tepki çevirmen tarafından şu şekilde tercüme edilmiştir;

12 <https://www.duden.de/rechtschreibung/Leut> Erişim Tarihi: 10. 11.2022

	Ole		Ole
Kaynak dil seslendirme	Oh Scheiße	Kaynak dil alt yazı	Oh, Scheiße
Türkçe seslendirme	Ah, tamam.	Türkçe alt yazı	Ah, lanet olsun.

Duden¹³ sözlüğünde sözcük türü bakımından ünlem kategorisinde değerlendirilen *oh* ünlemi bir şaşkınlık, hayrete düşme veya reddetme durumunda kullanılan bir ünlemidir. Beklenmedik bir olay karşısında dehşete düşme veya hayal kırıklığı gibi bir durumda kullanılan *oh* ünlemi asıl ünlemler sınıfında yer almaktadır (Nübling, 2004, s. 14). Çevirmen tarafından hem alt yazı hem de seslendirmede *ah* asıl ünlemi ile karşılanan *oh* ünlemi, ekrandaki oyuncunun acı çekmesi sonucu yaşadığı duygu durumunu yansıtmaması bakımından aynı değer ölçüsüne sahip tam karşılığı ile verilmiştir.

Örnek 4

İkinci bölüm 28:47. saniyede Profesör Lorenz ile bir görüşme gerçekleştiren Mia, profesörün artık gidebileceğini söylemesinden dolayı tam odadan ayrılmak üzereyken Lorenz'in kendisine seslenmesi üzerine durur ve geri döner.

	Lorenz		Lorenz
Kaynak dil seslendirme	Hey	Kaynak dil alt yazı	Hey
Türkçe seslendirme	Mia	Türkçe alt yazı	Hey

Duden¹⁴ sözlüğünde *Hey* ünlemi *Birinin dikkatini çekmek için bağırma; şaşkınlık, öfke, savunma veya benzeri duyguları ifade etme; selamlama*, şeklinde tanımlanmaktadır. Dizinin bu sahnesinde bağlam açısından değerlendirildiğinde burada bu ünlem ile profesörün Mia'ya geri dönmesini sağlamak amaçlı seslendiği anlaşılmaktadır. Fakat işitme engelli bir izleyici için ekranda yer alan alt yazı, bu anlamı veren bir ünlem değerinde değildir. Çünkü Türkçede

13 <https://www.duden.de/rechtschreibung/oh> Erişim Tarihi. 16.08.2022

14 <https://www.duden.de/rechtschreibung/hey>. Erişim Tarihi. 10.11.2022

biz genellikle giden birini durdurmak ve hatta geri dönmesini sağlamak için genelde kişiye adı ile sesleniriz, ki seslendirmede bu şekilde ifade edilmiştir, fakat burada çevirmenin tercihi sonucunda kullanılan *hey* ünlemi bir seslenme ünlemi olmakla birlikte işitme engelli bireylerin, kişinin (Mia) neden döndüğünü, profesörün onu neden durdurup geri dönmesini sağladığını anlamada olumsuz bir etkide bulunmaktadır. Bunun yerine alt yazıda da seslendirmede olduğu gibi kişi ismi kullanılması izleyicilerin akabinde gelişen eylemin nedenini daha rahat anlamalarını sağlayabilirdi. Konuşan kişinin ekranda görünmesine ve hatta ses ve görüntünün birbirini desteklemesine rağmen çeviride kullanılan ünlem aynı değer ölçüsüne sahip olmamakla beraber bu örnekte olduğu gibi özellikle işitme engelli izleyicilerin sahneyi anlamasını sekteye uğratabilir.

Bölüm:

Örnek 5

Dizinin bu bölümününün 12:14. saniyesinde Mia, Jasper’ın hiçbir şeye dokunmaması konusunda onu uyarması sonucunda elinde tuttuğu kitabı aniden yere bırakır ve bu eylemden sonra geçen diyalog şu şekildedir;

	Mia		Mia
Kaynak dil seslendirme	Ups.	Kaynak dil alt yazı	Ups.
Türkçe seslendirme	Tüh	Türkçe alt yazı	-----

Duden¹⁵ sözlüğünde sözcük türü bakımından ünlem kategorisinde değerlendirilen *ups* ünlemi şaşkınlık ifade eden bir ünlem olarak tanımlanmaktadır. Köken olarak İngilizce *oops* ünleminden Almancaya giren *ups* ünlemi daha ziyade günlük dilde ve konuşma dilinde kullanılmaktadır (Klosa-Kückelhaus, 2021, s. 27). Jasper’ın uyarısına karşı bir tepki veya *ben bir şeye dokunmadım* izlenimini verebilmek için elindeki kitabı bir anda yere bırakan Mia’nın kullanmış olduğu *ups* ünlemi, çevirmen tarafından alt yazıda verilmezken seslendirmede asıl ünlemler kategorisinde sınıflandırılan ve bir duyguyu dile getirmeye yarayan fakat aynı değer ölçüsüne sahip olmayan *tüh* ünlemi ile karşılanmıştır. *Tüh* ünlemi genellikle *yazık oldu* anlamını taşıyan bir ünlemdir, fakat Mia’nın kitabı yere bırakmasındaki asıl amaç *ben bir*

15 <https://www.duden.de/rechtschreibung/ups> Erişim Tarihi. 16.08.2022

şeye dokunmadım izlenimini yaratmaktır. Dolayısıyla kullanılan ünlem aynı değer ölçüsüne, aynı duygu durumuna sahip olmasa da, görüntüyü takip eden izleyici *ups* ünlemi ile ne kast edildiğini anlayacaktır. Şayet bu ünlemin kullanıldığı esnada erek izleyici (Türkler) görüntüyü takip etmiyor ve sadece orijinal sesi duyuyorsa, *ups* ünlemi sesletim bakımından erek izleyicinin yakından tanıdığı seslere sahip olmadığı için oyuncunun neden bu sesi çıkardığını ve bunu takiben neden o eylemi gerçekleştirdiğini anlayamayacaktır.

Ünlemin alt yazıda yer almaması filmin anlaşılmasında etkin bir role sahip değildir çünkü Jasper'ın hiçbir şeye dokunmamasını söylediği diyalog bir önceki satırda ekranda yer aldığından, eylemin neden gerçekleştiği anlaşılabilir.

Bölüm:

Örnek 6

Dizinin 09:16. saniyesinde Mia kütüphanedeysen Jasper yanına gelir ve teşekkür amaçlı onu yemeğe davet eder. Mia ne için teşekkür edeceğini sorduğunda, bir gece önce hayatını kurtarmasından ötürü teşekkür etmek istediğini söyleyince Mia, Jasper'ın hayatını kurtardığını unutmuş olduğunu *Ah ja, stimmt* ünlemi ile ifade eder. Bu ünlem çevirmen tarafından;

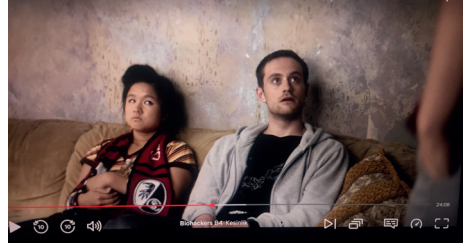
	Mia		Mia
Kaynak dil seslendirme	Ah ja, stimmt. Voll vergessen.	Kaynak dil alt yazı	Ah ja, stimmt. Voll vergessen.
Türkçe seslendirme	A, evet doğru. Unutmuşum.	Türkçe alt yazı	Evet, unutmuşum.

şeklinde çözümlenmiştir. Duden¹⁶ sözlüğünde sözcük türü bakımından ünlem kategorisinde değerlendirilen *ah* ünlemi şaşkınlık, sevinç ve *bir şeyin o anda anlaşıldığını/kavrandığını* ifade etmede kullanılmaktadır. Örnekte ele alınan *ah* ünlemi Mia tarafından, karşısındakinin söylediğini o anda anlaması sonucu, bunu belli etmek için kullanılmıştır. Bir şaşkınlık ve/ya duyulan bir acı karşısında kullanılan, işlev bakımından bir duygu ifade etmeye yarayan ve bu bakımdan asıl ünlemler kategorisinde sınıflandırılan *ah* ünleminin seslendirmede tonlaması güçlü olmalıdır (Nübling, 2004, s. 14-15,18). Çevirmen yer ve zaman sıkıntısı olmamasına

16 <https://www.duden.de/rechtschreibung/ah> Erişim Tarihi. 16.08.2022

rağmen alt yazıda bu ünleme yer vermemiş fakat seslendirmede ünlemi *a* şeklinde Türkçe asıl ünlem ile karşılamıştır. *a* ünleminin çevrilmeyip aynı değer ölçüsüne sahip diğer söz öbekleriyle karşılanması, yani ünlemin buradaki işlevinin başka sözcüklere yüklenmiş olması, filmin anlaşılmasında her hangi bir anlamsal kayba yol açmamıştır.

Örnek 7

Bu bölümde ele alınan ikinci örnekte dizinin 22.09. saniyesinde Jasper Mia'yı görmek için eve gelir fakat Mia evde değildir. Mia'nın ev arkadaşları onu maç izlemek için eve davet edince içeriye giren Jasper'ın Mia ile ilgili şüpheleri aklından bir bir geçmektedir. Kafasında sürekli olarak Mia'nın yaptıklarını, söylediklerini düşünen ve bunları bir şekilde birbirine bağlayıp bir kurgu oluşturan Jasper, o esnada kendisine söylenenleri duymaması üzerine verdiği tepki alt yazı ve seslendirmeye şu şekilde yansımıştır.

	Jasper		Jasper
Kaynak dil seslendirme	Hä?	Kaynak dil alt yazı	Hä?
Türkçe seslendirme	Ha	Türkçe alt yazı	-----

Duden¹⁷ sözlüğünde ünlemler kategorisinde ele alınan *Hä* ünlemi bir şey anlamama veya bilmeme durumunda kullanılan bir ünlem olarak tanımlanmaktadır. Türkçede asıl ünlemler kategorisinde değerlendirilen *ha* ünlemi, *efendim*, *pardon*, *anlamadım* gibi anlamlara gelmektedir. Jasper dalmıştır ve kafasından geçenlerle uğraşmaktadır, kendisine söylenenleri, sorulanları duymamaktadır ve kendisi ile konuşulduğunu anladığı an dinlemediğini belirtmek üzere *Hä* ünlemi ile tepki verir. Fakat onun bu tepkisi alt yazıda karşılık bulmamaktadır. İlgili sahnenin anlaşılması açısından *Hä* ünleminin, anlaşılmayan bir şeyi tekrarlatmak için alt yazıda *pardon* ya da *efendim* gibi ifadelerle karşılanması daha yerinde olacaktır. Çünkü görüntünün devamında Ole Jasper'e açıklama yapmaya devam etmektedir. Böyle bir sahnenin özellikle işitsel engelli izleyiciler için sahnenin anlaşılabilirliğini sağlamak adına alt yazıda aynı değer ölçüsüne sahip olan ünlemlerden biriyle verilmesi uygun olacaktır.

17 <https://www.duden.de/rechtschreibung/hae>, Erişim tarihi: 11.11.2022

Bölüm:
Örnek 8

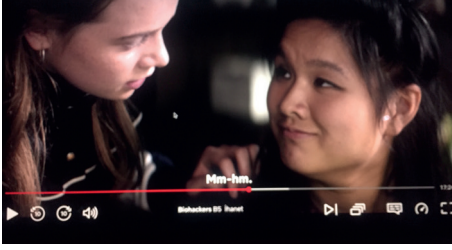
Dizinin 14.34. saniyesinde ekrana gelen karede Ole'nin elini elektrikli ocağa yanlışlıkla yapıştırması üzerine canının yanması sonucu, bu duyguyu yansıtmak üzere kurduğu cümle, çevirmen tarafından aşağıdaki şekilde Türkçeye aktarılmıştır;

	Ole		Ole
Kaynak dil seslendirme	Hey! Das ... aua!	Kaynak dil alt yazı	Hey! Das ... Au!
Türkçe seslendirme	Hey, ama bu ...	Türkçe alt yazı	Hey, bu ...

Duden¹⁸ sözlüğünde sözcük türü bakımından ünlem kategorisinde değerlendirilen *au* ünlemi hem fiziksel bir acı karşısında duyulan acıyı dile getirme ifadesi hem bir sevinç ifadesi olarak tanımlanmaktadır. Örnekte oyuncunun *au* ünlemini elinin yanması sonucu canının acımasından dolayı kullandığı görsel kanal aracılığı ile de görülebilmektedir. Çevirmen bu ünleme ne alt yazı ne de seslendirme metninde yer vermiştir. Oyuncunun elinin yanmasından ötürü acı duyduğu bilgisi, görüntü aracılığı ile izleyiciye ulaşmaktadır. Fakat çevirmen oyuncunun ruh halini, çektiği acıyı *ay! of!* gibi asıl ünlemler kategorisinde değerlendirilen ünlemlerden biriyle karşılayabilir ve oyuncunun duygusunu izleyiciye hissettirebilirdi. Ve hatta böyle bir durumda izleyicinin odak noktası, oyuncunun canının yandığı organı üzerine yoğunlaşabilirdi ve bu tutum izleyiciyi filmdeki 'o an' a dahil edebilirdi. Ayrıca seslendirmede de çevirmenin bu ünlemin çevirisine yer vermemiş olması, görme engelli bir izleyicinin, sahnedeki oyuncunun acı çektiğini anlamasını engellemektedir. Aynı şekilde işitme engelli bir izleyici ise oyuncunun acı çektiğini görselden izlerken, alt yazıda bu duruma dair bir ifade bulamayacak ve görüntü ile alt yazı arasında belki de bir bağ kuramayacaktır. Çevirmen tarafından ilgili ünlemin çevrilmemesi tutumundan ötürü, ünlemlerin çevirisindeki değer ölçüsünden bahsetmek mümkün olmamaktadır.

18 <https://www.duden.de/rechtschreibung/au> Erişim Tarihi. 16.08.2022

Örnek 9

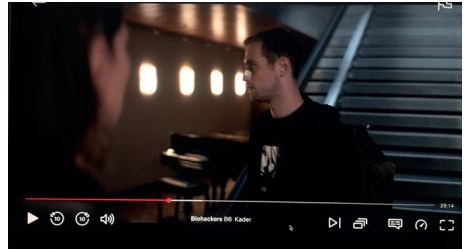
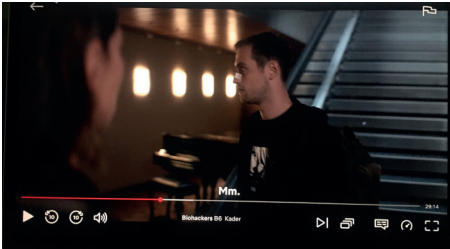
Dizinin 5. bölümünün 23.18. saniyesinde Mia arkadaşı Chen-Lu’dan Lorenz’in veri tabanına erişim sağlayabilmek ile ilgili destek almaktadır. Gerekli olan kodları ona vermesi üzerine artık bunu başarıp başaramayacağını soran Mia’ya Chen-Lu’nun yanıtı ise Mm-hm, yani *evettir*.

	Chen-Lu		Chen-Lu
Kaynak dil seslendirme	Mm-hm	Kaynak dil alt yazı	Mm-Hm
Türkçe seslendirme	Hı-hı	Türkçe alt yazı	-----

Mm-hm yanıt edatı Almancada çok sık kullanılan bir edattır. Yanıt edatı, bir konuşmacının, muhatabının bir sözüne tepkisini gösterdiği kısa biçimli edattır ve böylece konuşan kişi az önce duyulan sözün anlaşıldığını onaylar (Gardner, 2003, s. 15). Seslendirmede bu durum sağlanırken alt yazıda çevirmenin ünlemin (Almanca yanıt edatı) çevirisine yer vermemiş olması hemen ardından gelen Mia ve Chen-Lu’nun sarılma sahnesini anlamsız kılmıştır. Ünlemin çevirisine yer vermeyerek görsele rağmen durumun anlaşılmasını güçleştiren bu *çevirmeme* tutumu, izleyici açısından sahnene geçişlerini anlamlandırmada anlamsızlığa neden olabilir. Çevirmen şayet *Mm-hm* edatını, Ergin’in (2004, s. 351) ünlemler adı altında ele aldığı *tasdik/red edatları* arasında sayılan ve ikinci dereceden ünlem olarak değerlendirilebilecek olan *evet* ünlemiyle karşılasaydı hem görüntüdeki diyalog hem peşi sıra gelen eylem, diyalogun ve görüntünün değer açısından Türkçede aynı değere sahip olmasına katkı sağlayabilirdi.

Bölüm:

Örnek 10

Dizinin ilk sezonunun son bölümünde 15.52. saniyede Profesör Lorenz ve asistanı Jasper arasında geçen bir diyalog söz konusudur. Planlarını alt üste eden Jasper'ı yanında tutmak isteyen Lorenz, onun o gece kendi evinde kalmasını söyler ve bu teklifi kabul eden Jasper yönünü değiştirerek kalacağı odaya doğru ilerler.

	Jasper		Jasper
Kaynak dil seslendirme	Mm	Kaynak dil alt yazı	Mm
Türkçe seslendirme	Tamam	Türkçe alt yazı	-----

Mm edatı da bir yanıt edatıdır ve söylenen bir sözün kabul edildiği, onaylandığı durumlarda verilen tepkiyi dile getirir (Gardner, 2003, s. 15, 18). Bu örnekte görüldüğü üzere seslendirmede kullanılan *tamam* ifadesi, Lorenz'in asistanına söylediği şeyi yapıyor olmasını izleyiciye sunmaktadır. Çünkü merdivenden yukarıya çıkacak olan Jasper hocasının söylediği şey üzerine yönünü değiştirmektedir. Bu davranışın nedeni seslendirmede kullanılan *tamam*¹⁹ ünlem edatı ile verilirken, alt yazıda *Mm* ünleminin uygun Türkçe karşılığının verilmemesi, görsele rağmen özellikle işitme engelli izleyicilerin Jasper'ın kararındaki değişikliği anlamasını sekteye uğratabilir. Bu nedenle diyalog ve görüntünün değer açısından Türkçede aynı değere sahip olduğunu söylemek mümkün değildir.

Örnek 11

Dizinin 30:13 saniyesinde ekrana gelen karede yer alan ve Mia'nın hastanede yoğun bakımda bulunan erkek arkadaşının başında uyuyakalması ve uandıktan birkaç saniye sonra erkek arkadaşının da uyanması sonucu ona seslendiği diyalog, çevirmen tarafından şu şekilde çözümlenmiştir;

	Mia		Mia
Kaynak dil seslendirme	Hey.	Kaynak dil alt yazı	Hey.
Türkçe seslendirme	Hey.	Türkçe alt yazı	Hey.

19 Tamam sözcüğü edat olmakla birlikte, cümledeki vurgu ve tonlama sebebiyle ünlem gibi de kullanılabilir. Bkz. Süleyman Efendioğlu, Cümle Menşeli Edatlar, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 31 Erzurum 2006*, s: 193-207.

Duden²⁰ sözlüğünde sözcük türü bakımından ünlem kategorisinde değerlendirilen *Hey* ünlemi *Birinin dikkatini çekmek için bağırma; şaşkınlık, öfke, savunma veya benzeri duyguları ifade etme; selamlama*, şeklinde tanımlanmakta ve incelenen dizide bağlam bakımından *selamlama* anlamını taşımaktadır. Çevirmen ise Almanca *hey* ünlemini Türkçeye *selam, merhaba* gibi ifadelerle çevirmek yerine, ünlemlerin bir alt kategorisi olan *seslenme edati* olarak değerlendirmiş ve hem alt yazıda hem seslendirmede, asıl ünlemler kategorisinde değerlendirilen *hey* seslenme ünlemi ile Türkçeleştirmiştir. Aynı değer ölçüsüne sahip olmayan, aynı duygu durumunu yansıtmayan bu kullanım, kültürel bakımdan da yadırgatıcı bir kullanım olarak değerlendirilebilir. Bu sahnede ses her ne kadar görüntü ile desteklense de erek izleyici olarak biz Türklerin böyle bir durum karşısında *hey* diye seslenmek yerine *selam, merhaba* veya hitap sözcüğü olan *canım, aşkım vb.* sözcükler ile seslenmeyi tercih edeceği muhtemeldir.

Sonuç

Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte yaşanan küreselleşme sonucunda farklı coğrafyaları, görsel-ışitsel medya aracılığı ile yakından tanıma ve bu coğrafyalar hakkında bilgi edinme imkanının olduğu bir gerçektir. Dolayısıyla bir ülkenin ulusal dil ve kültür sınırlarının özellikle dijital ortamda ortadan kalkmasında çevirinin rolü yadsınamaz. Başka bir dil ve kültüre ait olan dilsel ve kültürel bir ürün olan görsel-ışitsel ürünler, çeviri aracılığıyla diğer dil ve kültürde yayınlanabilmektedir. Tüm çeviri türlerinde olduğu gibi görsel-ışitsel çeviride de amaçlanmış bir iletinin alıcısına ulaşması söz konusudur. Görsel-ışitsel metinlerin çevirisini diğer çeviri türlerinden ayıran en büyük fark, mesajın/iletinin birden fazla kanal üzerinden alıcısına ulaşmasında yatar. Kısacası görsel-ışitsel çeviride söz konusu olan, filmdeki sesin, belirli yöntemler aracılığıyla yazıya aktarılması ve görsel kanal üzerinden de alıcısına ulaşması, alıcının çoklu kanal üzerinden ulaşan iletileri yine çoklu kanal üzerinden alımlamasıdır. Alıcı tarafından algılanan, alımlanan ve anlamlandırılan çevirinin özellikle alt yazıda kısaltma ve silme başta olmak üzere belirli çeviri işlemlerine tabi olduğu bir gerçektir.

Konuşma esnasında konuşanın jest, mimik, ses tonu ve sözcüğü vurgulamasıyla anlamı artan, kuvvetlenen veya azalan ünlemler, genellikle ünlem cümlelerini temsil eder ve yazıda ünlem işaretiyle konuşmada ise tonlama ile ifade edilir. Film çevirilerinde konuşmanın alt yazıda yazıya, seslendirmede söze aktarılmasının söz konusu olması, fakat orijinal filmdeki iletişim eyleminin sözel iletişim kanalı üzerinden gerçekleşmesi sebebiyle oyuncunun bedensel duruşu, jestleri, mimikleri, sesinin alçaklığı-yüksekliği, tonlaması, vurgusu gibi unsurlar ifade edilmek istenenin anlamına bir anlamda yön vermektedir.

Dillerin doğuşuna kaynaklık ettiği düşünülen ünlemler, tüm insanlarda benzer duygulardan kaynaklı olarak ifade edilmektedirler. Dolayısıyla ünlemlerin alt yazıda verilmemesinin nedenlerinden biri aynı veya benzer durumlar karşısında verilen tepkilerin birbirine yakın

20 <https://www.duden.de/rechtschreibung/hey>. Erişim Tarihi. 16.08.2022

olmasıdır veyahut aynı anlamın görsel olarak aktarılması, ünlemlerin çevrilmemesinin nedenlerinden biri olarak görülebilir.

Biohackers dizisinin ilk sezonundan seçilen on bir örneğe dayanarak ünlemlerin alt yazıda çevrilip çevrilmemesine dair net bir tutumun olmadığını söylemek mümkündür. İncelenen on bir örneğin dördünde ünlemin çevrilmemesi görülmektedir. Ve bu dört örnekte orijinal dilde seslendirilen ve orijinal dildeki dil içi alt yazısında yer alan ünlemlerin çevrilmemesinden ötürü, görüntünün devamında gelen eylemin nedeninin anlaşılmasına kısmen de olsa olumsuz etkiye bulunmaktadır. Kısacası ünlemin seslendirildiği/ dil içi alt yazıda yer aldığı durumu takiben gelen sahnenin nedeni, aslında öncesinde yer alan ünlemden ötürüdür. Dizide orijinal ses ile Türkçe alt yazının ekranda yer almadığı, dolayısıyla ses ve görüntünün birbirini desteklemediği örneklerden biri de örnek yedide görülebilmektedir. Çünkü ünlemin seslendirilmesinden önce ve sonra gelişen olaylar, ünlemin çıkarılmasının bir nedenidir ve izleyici alt yazıda bu ünlemin Türkçe karşılığını bulamadığı için oyuncunun davranışlarının nedenini anlamlandırmada gecikme yaşayabilecek ve böyle bir durumda dizinin akışından kopacak veya hala o sahnede kalıp gelişen sahneyi anlamada zorlanacaktır. Ayrıca dördüncü ve on birinci örneklerden de görüldüğü üzere çevirmenin ünlemlerin çevirisi konusunda aldığı kararın, görüntü ve alt yazı arasında bir anlamda tutarsızlığa yol açtığını söylemek mümkündür. Alt yazı çevirisi sadece diyalog metninin çevirisi değildir. Bu metindeki diyalog kesitlerinin erek dile nasıl aktarılacağını belirleyen faktörlerden biri de görüntüde cereyan eden eylemlerdir. Gerek dördüncü gerek on birinci örneklerde *birinin dikkatini çekmek için bağırma, selamlama* ünlemi olan *hey* ünleminin Türkçeye çevirisinde çevirmenin bu ünlemi aynı şekilde aktardığı, fakat bu tutumun görüntü ile alt yazı arasında bir tutarsızlığa sebebiyet verebileceği durumuna ilgili örneklerin açıklama kısmında değinilmiştir. Hem görüntü hem de diyalog metnini dikkate alan bir çevirmen, bu ünlemin erek dil Türkçede nasıl karşılanabileceği konusunda bir tereddüt yaşamayacaktır. Özellikle bu ünlemin çevirisinde izlenen yöntemin, çeviride bir soruna sebebiyet verdiğini söylemek mümkündür. Çünkü ses ile görüntü birbirini desteklememektedir ve bu durum izleyicinin gelişecek olan eylemler arasında bağ kurmasında sorun yaratabilecektir. Bu açıdan bakıldığında denebilir ki ünlemlerin alt yazı veya seslendirmede çevrilmesi veya çevrilmemesi yönünde alınacak olan kararlar sadece diyalog metni ile değil, görüntü ile de desteklenmelidir.

Diğer çeviri türlerinden farklı olarak görsel-işitsel çeviride kanal değişiminin söz konusu olması, alt yazıda konuşma dilinin yazı diline dönüşmesi, seslendirmede eşlemenin önemi gibi ana noktalar çevirmenin kararlarına birinci dereceden etki eder. Araştırmanın sonunda elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde araştırmaya konu olan dizide çevirmenin kimi kesitlerde ünlemlerin anlamsal bakımdan Türkçeye aktarımını sağlayabildiği görülmüştür. Aktarımın sağlanamadığı durumlarda ise sahnenin özellikle işitsel engelli izleyiciler tarafından anlaşılmasını sekteye uğrattığı söylenebilir. Filmin orijinal sesinin duyulabilir olmasından ve oyuncuların dile getirdiği ses ve/ya tepkiler izleyiciler tarafından izlenebildiğinden, alt yazı çevirisinde çevirmenin ünlemlerin çevirisine yönelik aldığı çeviri kararı, erek metnin

görselle eş zamanlı olarak alt yazıda yer alması nedeniyle filmin anlaşılmasında elbette ki rol oynamaktadır. Her ne kadar ele alınan örneklerde alt yazıda kullanılacak karakter sayısı ve alt yazının ekranda kalacağı zaman konusunda bir sıkıntı olmamasına rağmen çevirmenin kimi durumlarda aldığı *çevirmeme* kararı, incelenen dizide, dizinin erek dilde anlaşılmasını kesintiye uğratabilmektedir. Orijinal diyalog metni ve görüntü temelinde gerçekleştirilmesi gereken alt yazı çevirilerinde, karakter ve zaman sıkıntısı olmadığı durumlarda ünlemlerin erek dilde ifade edildiği biçimde çevirisine yer verilmesi, görselin takibi ve anlamlandırılması açısından yerinde olacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Balick, I., Röhe, K., Wrobel, V. (2009). *Die grosse Grammatik Deutsch*, Stuttgart: Pons GmbH.
- Banguoğlu, T. (2000). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baydar, T. (2016). Ünlem Üzerine. *TÜRÜK, Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:4, Sayı:7,127-151.
- Buhatılı, B. (1999). Altay Soylu Dillerin Ortaklığı Hakkında. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı:7,102-119.
- Çamdereli, M. (2019). *İletişime Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Díaz Cintas, J. & Remael, A. (2014). *Audiovisual Translation: Subtitling*. London and New York: Routledge.
- Dursunoğlu, H. (2006). Türkiye Türkçesinde Konuşma Dili ile Yazı Dili Arasındaki İlişki. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 30, 1-21.
- Ediskun, H. (1999). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Efendioğlu, S. (2006). Cümle Menşeli Edatlar, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 31, 193-207.
- Ehlich, K. (2009). Interjektion und Responsiv. In Ludger Hoffmann (Ed), *Handbuch der deutschen Wortarten*, Berlin-New York: Walter de Gruyter.
- Erigkon Cangil, B. (2004). Beden Dili ve Kültürlerarası İletişim, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 2,69-78
- Ergin, M. (2004). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak/Basım/Yayım/Tanıtım.
- Gaga, E. (2020). Alt yazı Çevirisi ve Eğitimi. *RumeliDe Dil ve Edebiyat Dergisi*, Yıl 2020, Sayı 20, 844-854.
- Gardner, R (2003). Rezipientpartikeln in der englischen Konservation: Mm, Mm hm (Uh huh) und Yeah, *ELİSe, Essener Linguistische Skripte*, Jahrgang 3, Heft 1, S: 15-29.
- Gülensoy, T. (2000). *Türkçe El Kitabı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

- Günay Köprülü, S. (2016). Görsel-İşitsel Çeviri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, April, 2016, Volume 4, Issue 1,160-170.
- Güneş, S. (2002). *Türk Dili Bilgisi*, 6.Basım, İzmir.
- Hacıeminoğlu, N. (1984). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Helbig, G. & Busha, J. (2005). *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*, Langenscheidt.
- Hoberg, R.& Hoberg, U. (2003). *Almanca Gramer*. (Mihan Ç., Ahmet Ç., Çev), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Hurt, C.& Widler, B. (1999). Untertitelung/Übertitelung. In Mary Snell-Hornby, Hans G. Höning, Paul Kussmaul, Peter A. Schmitt (Eds.), *Handbuch Translation* (pp:261-263), Tübingen: Stauffenburg.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, Muzaffer (2020). Dilin Kökenine Yönelik Kuramların Değerlendirilmesi. *Journal Of Current Debates in Social Science*, Vol:3, Issue 12, 113-119.
- Kipper, J. (2009). *Untertitelung- Übersetzungsstrategien und -probleme*, Deutschland, Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller.
- Klosa-Kückenhaus, A. (2021). Yep, Ups, wumms- Neue Wörter und 'kleine' Wortarten (Aus der Rubrik Neuer Wortschatz), *Sprachreport*, Nr:3, 26-29, Leibniz-Institut für Deutsche Sprache.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kurz, C. (2006). *Filmsynchronisation aus übersetzungswissenschaftlicher Sicht. Eine kontrastive Synchronisationsanalyse des Kinofilms „Lock, Stock and Two Smoking Barrels“*, Hamburg: Verlag Dr. Kovac.
- Künzli, A. (2017). *Die Untertitelung- von der Produktion zur Rezeption*, Berlin: Frank & Timme GmbH.
- de Linde, Zoé (1995). "Read My Lips" Subtitling Principles, Practices, and Problems', *Perspectives* 3 (1): 9-20.
- Nübling, D. (2004). Die prototypische Interjektion: Ein Definitionsvorschlag, *Zeitschrift für Semiotik*, Band 26, Heft 1-2, 11-46, Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Oğuz, D. (2017). Alt yazı Çevirisinde Bir Kısaltma: Senkron. *Türkisch Studies*, Volume 12/7, 275-290.
- Okyayuz, Ş. ve Kaya, M. (2017). *Görsel- İşitsel Çeviri Eğitimi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Okyayuz, Ş; Kaya, M. (2016). Alt yazı Çevirisi İçin Bir Model Önerisi. *Inetrnational Journal of Languages, Education and Teaching*, Issue 2, August 2016, 257-275.
- Özdemir, C., Tatlıcı Özdemir, E.D., Uysal, L. (2017). Dillerin Ortaya Çıkışı Ve Gelişmesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Science and Life of Kazakhstan*, 2 (44), 131-134, Public Foundation «Legal Mission» International Kazakhstan Criminology Club.
- Özkan, M.: *Türk Dili I, Dil Nedir ve Dilin Kaynakları Nelerdir?*. İÜ Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. https://itunesu-assets.itunes.apple.com/itunes-assets/CobaltPublic3/v4/0e/07/37/0e073714-3a20-202f-6d38-093be3ad2db0/324-790824960242393914-RZ_01.pdf.
- Richardson, M. (2008). "We don't translate. We subtitle." *Theorien und Praxis der Untertitelung*. Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller.
- Sönmez, M. (2010). Kelamcılara Göre "Dillerin Kaynağı" Problemi ile İlgili Tartışmalara İlişkin Bir Değerlendirme. *Kelam Araştırmaları Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1,183-210.
- Şimşek, F. (2022). Çeviribilim ve Kültürlerarası İletişim İlişkisi: Çevirmenin Niteliklerinden Biri Olan Kültürlerarası Yetkinlik. Nesrin Şevik & Ayla Akın (ed), *Çeviribilim Çalışmaları III, Çeviri ve Disiplinlerarasılık*, 149-168, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.

İnternet Kaynakları

www.duden.de

<https://sozluk.gov.tr>

<https://www.netflix.com/tr/>